

HÍRMONDÓ

RENDSZERES KÖZÖS TANULÁS

Közös tanulás a Mincha/Maariv ima előtt
(ld. a körzet honlapján és a heti körlevelekben) a zoom-on

Vasárnap: Szerdóczi Ervin: A hetiszakas és a profétai textus
Hétfő: Zeev Paskesz: Hetiszakas elemzés
Kedd: Róth László: A csodarabbik nyomában
Szerda: Darvas István: A hetiszakas és kommentárok világa
Csütörtök: Fekete László: Kántorvilág

Közvetlen link: <https://us04web.zoom.us/j/6579029560>
ID szám: 6579029560 Password: 917838

ŐSZI-TÉLI-TAVASZI ÜNNEPEINK
ÉS EMLÉKNAPJAINK
(2024-2025 / 5785)

ROS HÁSÁNÁ / RAJS HÁSONO	2024. október 3-án és 4-én / tisri 1-2.
YOM KIPPUR	2024. október 12-én / tisri 10.
SZUKOT / SZUKAJSZ	2024. október 17-25 között / tisri 15-23. (mázkir: október 25-én)
SMINI ÁCERET/ SMINI ÁCERESZ	2024. október 24-én / tisri 22.
SZIMHÁT TORÁ / SZIMHÁSZ TAJRO	2024. október 25-én / tisri 23.
HANUKA	2024. december 25 – január 2. között / kiszlív 25 – tévét 4.
TU B'SVÁT	2025. február 13-án / svát 15.
PURIM	2025. március 14-én / ádar 14.
PESZÁCH	2025. április 13-április 20 között / niszán 14–22. (mázkir: április 20-án)

(a konkrét imaidőket megtalálja a körzet honlapján)

A zsinagóga vallási, kulturális, oktatási és szociális céljait támogató A 100 éves Hegedűs
Gyula utcai Zsinagógáért Alapítvány számlaszáma: **11713005-20607867**
A BZSH Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga számlaszáma: **11707024-20405287**

TARTALOMJEGYZÉK

Ros Hásáná.....	1	A Raoul Wallenberg Emberség Háza	
Aranyesküvő a Hegedűsben.....	2	Egyesület.....	18
Ariel bar micvója a Csákyban.....	4	Szociális gondoskodás 2.....	19
Fehér László és a régi Csáky.....	5	Mit ér az ember.....	23
Gáspár Vera avatása.....	6	Holnap kitör a Vezűv.....	24
Zsidófok a Balaton fővárosa.....	7	Korszakokon át.....	26
Lublin, Sobibor és Majdanek.....	8	Sommer Katalin, a túlélők arca.....	27
Világtalálkozó – világszínvonalon.....	9	Angyalok vagy Anonim Küldöttek?.....	28
Bécs, Gerasdorf.....	12	Sávout.....	30
Egy község, amelynek lakói megőrizték a velük élt zsidók emlékét.....	15	EZ IS AZ IS I'TEN SZAVA.....	32
Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában.....	16	Bét Seárim, a nekropolisz.....	34
Nagykita.....	17		

Ez a lapszám a MAZSÖK pénzügyi támogatásával készült.

Kiadja a Hegedűs Gyula utcai körzet • Felelős kiadó: Münch László

Felelős szerkesztő: dr. Vármay György • Nyomdai munkálatok: Vargé Hungarik Kft.

A nyomtatott kiadvány szent szövegeket tartalmaz, kérjük ne dobja ki.

Békés, boldog, eredményes
Új Esztendő kívánunk
שנה טובה תכתבו ותחתמו

Ros Hásáná

Október harmadik napján, csütörtökön kezdődik el a zsidó időszámítás szerint az 5785. esztendő. Nem csak az év, hanem a hónap vonatkozásában is újat kezdünk, hiszen Ros Hasana az egyetlen ünnepünk, amely a hónap elejére esik. Ebből adódik a kérdés, hogy miért nem hirdetjük ki az ezt megelőző sábesz alkalmával a Hold megújulásnak idejét, miért „titkoljuk” Tisri hava bejövételének napját, és miért nem áldjuk meg ezt a hónapot? Több magyarázat ismert, ezek egyikét a mezricsi mággid mondta a Baál Sem Tov nevében: „ezt a hónapot az Ő'való áldja meg, és ebből nyerünk szellemi erőt, hogy a többi tizenegyet mi áldhassuk meg”.

Jeremiás próféta egyik legtöbbet idézett versében (Siralmak 5:21) olvassuk: „Téríts vissza magadhoz Ő'való, és mi megtérünk, újítsd meg napjainkat, mint régen”. A szombati és ünnepi liturgiának egyaránt részét képező vers kapcsán arra kerestek választ mestereink, hogy mit jelent pontosan az „újítsd meg napjainkat” rész? Ellentmondásosnak tűnik az egész kérdés, hiszen, aki megtér I'tenhez, az megújul, ha pedig nem tér meg, akkor vajon milyen megújulásban reménykedik? Rav Avraham Weinroth a berdicsevi cádikot idézi, aki szerint az ember bűnbánatra való képessége azon múlik, hogy képes-e a meggyőződésévé tenni, hogy ő maga minden egyes pillanatban újra teremődik. Miért fontos ez a tesuvá (megtérés) szempontjából? Rav Weinroth szerint azért, mert a megtérés folyamata logikátlan, hiszen hogy lehet érdemben megbánni olyan cselekedetet, amelyet visszafordítani, meg nem történné tenni nem lehet? Nos, a bűnös tettét visszavonni tényleg nem lehet, de a cselekvéshez vezető vágyat igen, azáltal, hogy az Ő'való által újra teremtetett ember valóban új emberré válik, olyanná, aki már nem birtokolja, sőt, bizonyos értelemben nem is birtokolta soha a bűnt előidéző vágyat. A misnában tanuljuk, hogy az „elkövetett bűn újabb bűnhöz vezet”. Rav Weinroth magyarázata szerint ez annak a következménye, hogy az emberek többnyire nem képesek önmagukra folyamatosan újrateremtett lényként tekinteni, és aki vétkes, bűnbe esett embernek látja magát, az elkerülhetetlenül vétkezni fog újra. Ha azonban elfogadja az újra teremtettség lehetőségét, akkor a rossz spirálból kilépve visszatérhet I'tenhez.

A megújulás fogalma Ros Hasana alkalmával különösen fontos szerepet kap, hiszen az ünnep az új év kezdetét jelöli a zsidó naptárban, és egyben az önvizsgálat, a bűnbánat időszaka is.

folytatás a 2. oldalon ➔

Az ünnepet megelőzően önvizsgálatot tartunk, áttekintjük az elmúlt év eseményeit és cselekedeteit. Ez az időszak lehetőséget ad arra, hogy felismerjük hibáinkat és elhatározzuk, hogy a következő évben jobbá válunk. A már említett berdicsevi cádik, Rabbi Lévi Jichák megjegyezte: imáinkban naponta mondjuk a következő mondatot: „Aki alkotja a világosságot és teremti a sötétséget”. Nem véletlen, hogy nem múlt időben teszünk említést a fény és a sötétség létrehozásáról, hanem azért, mert ez a folyamat egy pillanatra sem szünetel. Ezért is hangsúlyozzuk a Smá áldásában: „Aki jóságában minden nap megújítja a teremtés művét.” Ehhez tette hozzá a kárlini Rabbi Áháron: „miként Isten minden nap megújítja a teremtés művét, úgy nekünk is valamilyen újítással kell előállnunk nap mint nap. Ha nincs nálad semmi új, az annak a jele, hogy régivel sem rendelkezel”.

TÖKIÁ, SVÁRIM-TRUÁ, TÖKIÁ

Amint említettem, Ros Hasana új hónap (hold) is egyben, ami azt szimbolizálja, hogy amikor minden elsötétül, veszni látszik, akkor is lehet, sőt, kell ragaszkodni a jobb jövő reményéhez. Amikor a Hold elfogy és minden teljesen sötét, akkor annak újjászületése, növekedése emlékeztet bennünket, hogy a legsötétebb időkben is van remény. Az Ő'való megajándékozott a megújulás lehetőségével, hogy változtatva kialakult szokásainkon, jobb emberré váljunk. Kellő erőfeszítéssel a múltat magunk mögött hagyva, tiszta lappal indulhatunk el az Istennek, embertársainknak és saját magunknak egyaránt megfelelő úton.

Kívánom, hogy az új év hozza meg számunkra a megújulás örömet és a lehetőséget, hogy újra felfedezzük belső erőnket és értékeinket! Legyen ez az év az újrakezdés és a személyes növekedés időszaka, tele szeretettel, békével és sikerrel!

Legyünk jó évre beírva és bepecsételve!

Darvas István főrabbi

KÖRZETI ESEMÉNYEK

Aranyesküvő a Hegedűsben

ÖTVEN ÉVE EGYÜTT

Különleges esküvőre került sor március 31-én a Hegedűs zsinagógában. Dr. Schöner Alfréd főrabbi dr. Ádám Ágnes és dr. Hajdu Gábor frigyére adott áldást. A virágdíszbe öltöztetett templomban meghatott családtagok és barátok vettek részt a szertartáson, akik közül kevesen állták meg könnyek nélkül. Több mint ötven év telt el ugyanis a házaspár első, polgári esküvője óta, amelyet most, immár szülőkként és nagyszülőkként is megerősítettek. A nádszál karcsú menyasszony kis aranyszínű fátylat viselt, a vőlegény arcáról nem hervadt le a mosoly. A menyasszony mellett ott volt 100. évében lévő Édesanyja is, aki a Hegedűs-Csáky körzet közösségének tagja, és 1949-ben itt kötött házasságot Ágnes édesapjával, dr. Ádám György agykutató orvossal, a XIII. kerület későbbi díszpolgárával.

A főrabbi valamikor együtt szurkolt az MTK-nak a vőlegénnyel, személyes hangú, kedves beszédében erről is megemlékezett. Szólt az egymásért viselt felelősség jelentőségéről, s egy kétezer éves arameus nyelven írt példázatot mondott el: a fáradt vándor oázist talál a sivatagban, iszik a kis patakából, majd megkérdezi az árnyékot adó pálmafától, mivel mondhatna köszönetet neki az árnyékért, s hálája kifejezéséül azt kívánja, hogy az utódai, akik belőle származnak, „legyenek olyanok, mint te, legyenek olyanok a gyermekeid,

mint te.” Fekete László főkántor csodás hangja tette még ünnepélyesebbé az esküvőt.

Néhány héttel később rákoscsabai házuk kertjében beszélgetünk a házaspárral. Az első kérdés magától adódik:

– *Miért gondoltak rá, hogy fél évszázad után a zsidó hagyományok szerint is összeházasodnak?*

– Az esküvőnk 1973. november 9-én volt – kezdi Hajdu Gábor – Lejárt az ötven év, és mi mindig megtartjuk a házassági évfordulónkat. Azt már nagyon régen elhatároztuk, hogy az ötvenedik más lesz, mint a többi. Imádunk utazni, különösen a hajó utakat szeretjük. Így jutottunk el 2009-ben egy karibi tengeri út során, St. Thomas szigetére.

– És mit lehet megnézni itt? – tette fel a kérdést Ágnes, – Szent Thomas szigetén? Rátaláltunk a világ egyik legrégebbi zsinagógájára. Az alapja fehér homok volt, a falait hófehérre meszelték, mindössze két teremből állt, éppen esküvőt tartottak benne. Egy idős párt eskettek, és mi elhatároztuk, hogy mi is szeretnénk majd így, az ötvenedik évfordulónkon újra összeházasodni.

– A Karib térség persze nagyon messze van, mi a Hegedűs Gyula utcai zsinagógát választottuk – mondja Gábor, s hozzáteszi, hogy annak idején, amikor Újpesten laktak, járt hit-

DR. SCHÖNER ALFRÉD FŐRABBI ÉS FEKETE LÁSZLÓ FŐKÁNTOR
VEZETTÉK A SZERTARTÁST

tanra, volt bar-micvója, de szüleivel csak a nagy ünnepeket tartották meg. Ágnesék viszont az Újlipótvárosban laktak, édesanyja most is ott él. Felmerült, hogy Újpesten legyen az esküvő, csak hogy Hajdu Gábornak eszébe jutottak azok az évek, amikor Schöner Alfréddel együtt jártak az MTK-mecsekre, vett egy nagy levegőt, felhívta telefonon a főrabbit, és felkérte, adja össze őket.

– A telefonszemélyes találkozás követte – folytatja Ádám doktornő – Meghívtak minket magukhoz kávéra, nagyon kedves volt velünk a Schöner házaspár – Csak az időponttal volt egy kis gond, mi novemberben szeretnénk volna esküdni, de ők akkor éppen Izraelben voltak, a családjuknál. Mivel a zsidó időszámítás szerint az év megfelelt az évfordulónak, megállapodtunk a márciusban. Így volt időnk az előkészületekre. A gyönyörű dekoráció a menyünk, unokáink édesanyja, Judit munkája volt. Ő spanyol-angol nyelvtanár, de megtanulta a virágkötő szakmát is.

Tovább érdeklődöm a kezdetekről:

- Az első esküvőjünkön még nagyon fiatalok voltak. Hogyan ismerkedtek meg?
- Mindketten az orvosi egyetemre jártunk. Elsőéves voltam, és a KISZ bizottságon bál meghívókat készítettem. Annak a bálnak az akkor ötödéves Gábor volt a fő szervezője, és én jól leteremtettem, hogy milyen sokat kell itt dolgoznunk a barátnőmmel, pedig mi tanulni ültünk be az irodába. Így ismerkedtünk meg, két évre rá összeházasodtunk. Gábor éppen elvégezte az egyetemet, nekem még hátra volt négy évem, – meséli Ágnes – Gábort behívták katonának, máig emlékszem rá, Börgöndre. Az az igazság, hogy pánikba estem, mert hallottam egy kiskatona helikopter balesetéről... Minél előbb gyereket akartam. A fiunk 1975-ben született. Éppen elvégeztem a negyedik évfolyamot, jött a nyári szünet, de nem kellett abbahagynom az egyetemet, mert pedagógus anyukám vett ki egy év fizetés nélküli szabadságot, ő vigyázott Tamásra.
- A szüleinknek nagyon sokat köszönhetünk – veszi vissza a szót Gábor – Mi Óbudán laktunk egy lakótelepi kis lakás-

ban, én az Uzsoki kórházban voltam szülész-nőgyógyász, Ági is ott lett belgyógyász, 1977-ben. Volt egy pótnagymamánk, de csak nappal. Rengeteget dolgoztunk, felváltva ügyeltünk, és az én szüleim, akik már nem voltak fiatalok, ha Ági éppen ügyelt, engem meg behívtak szülésre, akár éjszaka is átjöttek Újpestről, hogy vigyázzanak az unokájukra.

- Nyolc év után változtattam, kimentem körzetbe, és ez nagyon jó döntésnek bizonyult! – folytatja Ági. 28 évig voltam háziorvos, ezután, tíz évvel ezelőtt sikerült létrehoznom a Hipertónia Centrumot. Ezért nagyon meg kellett harcolnom, pedig a lakosság negyven százalékát érinti a magas vérnyomás. Nagy küzdő vagyok, erre a képességemre a pályám során többször is szükségem volt. A másik szakterületem, az alvászavar, ezen belül is az alvási apnoe, a horkolás, ami szintén összefügg a magas vérnyomással. Ezt még mindig nem ismerik eléggé sem az orvosok, sem a betegek. Pedig már édesapám is foglalkozott az alvással kapcsolatos szakterülettel. Őt 2013 februárjában vesztettük el, három nappal azelőtt, hogy engem az év orvosává választottak, megkaptam az Astellas-díjat.
- Áginak hobbjá és szenvedélye a munka – mosolyog Gábor, aki a közelmúltban több súlyos betegségen esett át, ezért már „igazi” nyugdíjas, és beletörődött abba, hogy felesége folyton dolgozik. A rendelések mellett ellátja a MAZSIHISZ újpesti zsidó Szakszociális Otthon lakóit (Gábor a Szeretet Kórházban volt konzultáns. A szerk.), tanít a Semmelweis

EKKOR MÉG VÖLEGÉNY ÉS MENYASSZONY

Orvostudományi Egyetemen, a Hypertonia című folyóirat szerkesztőbizottsági elnöke, és ez egyáltalán nem minden. Rengeteg felvilágosító, ismeretterjesztő előadást tart, 15 évig rendszeres szereplője volt a Zugló tv-nek, ahol egészségügyi témákról beszélt a nézőknek.

– Gábor majdnem ötven éven át gyakorolta a hivatását, valószínű, hogy a csípője is ennek következtében ment tönkre. Jött a covid, a harmadik oltás után kaptuk el a betegséget, és jött még egy csomó baj, de megvagyunk. Gábor a zuglói önkormányzattól Gyógyító Munkáért díjat kapott, 2022-ben. Ő most már itthon tölti a napjait, én meg igyekszem a sok munka mellett is minél többet vele lenni. Az 50. évfordulás esküvőnk is bizonyította az összetartozásunkat és a hovatartozásunkat is. Ahogy az ember idősödik, valahogy egyre fontosabbak lesznek a gyökerei.

Annak idején a fiúk folyton azt látták, hogy orvos szülei vagy dolgoznak, vagy holtfáradtak, ezért ő nem az orvosi hivatást választotta. Az unokákra, Grétára és Richárdra több idejük jutott, és most is szoros velük a kapcsolat, pedig Richárd már egyetemista, Gréta most érettségizett, színésznőnek készül, Spanyolországban folytatja tanulmányait.

Gábor hozza szóba, hogy a felesége verseket ír, tíz éve jelent meg az első kötete, tavaly a második, az Áporkák 2., amelybe már az unokák költeményei közül is belekerült néhány. Az illusztrációkat az építész hallgató fiú fotózta.

Idilli csend van a kertben, nehéz elbúcsúzni, olyan jó volt ez a délután. Még sok-sok szép évet, szakmai sikert, örö-

DR. ÁDÁM GYÖRGYNÉ KATI NÉNIT, ÁGNES ÉDESANYJÁT, AKI ÉVTIZEDEKIG TANÍTOTT A XIII. KERÜLETBEN, AUGUSZTUSBAN 100. SZÜLETÉSNAPIJÁN KÖSZÖNTÖTTE DR. TÓTH JÓZSEF POLGÁRMESTER

möt a családban és jó egészséget kívánunk a Hajdu-Ádám házaspárnak a Csáky-Hegedűs zsinagógai körzet nevében.

Rojkó Júlia

KÖRZETI ESEMÉNYEK

Ariel bar micvója a Csákyban

Mindig nagy öröm egy fiatalember felnőtté avatása. Különösen az, ha vallástartó szülőkről van szó.

Márpedig az édesapa, Koltai Tibor és az édesanya, Frölich Erika azok.

2024. március 30-án CAV tórai szakasz szombatján került sor a nevezetes eseményre, egy több, mint száz fős ünneplő közösség részvételével.

Az ifjú ünnepeltet Menachem Ariel ben Slomo ha kóhén-t zsinagógánk főrabbija, Darvas István hívta fel a tórához.

Az eseményen és az azt követő kedduson a család részéről jelen voltak az örömszülők, Slomo ben Jakov és Gittl Mirjam bat Hodesz, valamint Ariel nővére Ilana Hodesz bat Gittl Mirjam, nagynénik, unokatestvérek, külön megemlítenék a családból a 88 éves Badacsonyi Jolánt és a 92 éves Havasi Lászlót, iskolatársak a Scheiber Gimnázium és Általános Iskola 7A és a 8A osztályából, barátok,

MESTER ÉS TANÍTVÁNYA A TFIN FELVÉTELÉT GYAKOROLJÁK

s természetesen a kile tagjai. Darvas István főrabbi avató beszédében idézett a hetiszakaszból: a Teremtő elrendelte, hogy örökké égjen a tűz az oltáron. Amióta nincs pusztai sátor és nincs szentély, azóta oltár sincsen. De Ariel lelkesedése tovább izzítja a tüzet. Arielt bármelyik zsinagógában szívesen látják, mert az ilyen lelkes zsidó fiatalemberekre nagy szükség van mindenütt, aki lelkesíti az idősebb embereket.

A főrabbi a beszéde végén megáldotta Arielt, amelyben elhangzott, hogy biztosan mindent jól fog csinálni életében. Ha mégis valaha tévedne, akkor az emberek legyenek hozzá megértőek. (ilyen tévedés persze csak a férfiaknál elképzelhető, mert a nők mindent jól csinálnak (ezt a kijelentést halk moraj kísérte)

Az ünnepséget követően a szülők a zsinagóga dísztermében kiddust adtak a vendégek tiszteletére. Ezen Ariel megköszönte szüleinek és a felkészítőinek (többek között a Dél-Pest Körzeti tagjának) a kapott segítséget.

Ezt követően az édesanya a hetiszakaszhoz igazodva felhívta fia figyelmét arra, hogy most már neki kell eldöntenie tetteit és annak következményeit, amely által tisztává vagy tisztátalanná válhat.

Az édesapa pedig a vallásos családjukról beszélt, amelyben képletesen termékeny talajra hullanak a magok. S itt mindkét gyermekükről szólt, akikre joggal büszkék.

Befejezésül Szerb Gábor szólt a most felavatott fiatalemberhez és a többi jelenlévőhöz. A hálaáldozatról beszélt, párhuzamot vonva az ember kötelességével: minden reggel hálát adunk a Teremtőnek azért, hogy élünk. Beszédét

ARIEL A TÓRÁVAL

azzal zárta, hogy a híres angol rabbi által idézett apácákról szóló felmérés szerint aki hálás, az 7 évvel tovább, s boldogabban él embertársainál.

VGY

KÖRZETI ESEMÉNYEK

Fehér László és a régi Csáky

5784 ádar II. havának 6. napján egy egészen rendkívüli eseményre került sor a zsinagógánkban és azt követően a díszteremben.

Nagyon ritkán fordul elő, hogy egy olyan ember 100. születésnapjáról emlékeznek meg a gyermekei és más családtagjai, aki már régen nincs köztünk. Az persze gyakran előfordult, hogy valakinek a járzeitjáról megemlékezik a hozzátartozó és a közösség, aki valaha zsinagógánk tagja volt. De ez általában néhány hozzátartozó jelenlétében történik.

Ezen az eseményen megjelent az elhunyt Amerikában élő lánya, itthon élő fia és nevelt fia, sok rokon és barát, ismerős.

Fehér László volt a megemlékezés központjában. Sor-sa hasonló volt sok más zsidó sorssal: Bergen Belsenben szabadult fel, egy testvére volt, aki azonban Fehér László

FEHÉR LÁSZLÓ ÉS CSALÁDJA

kétéves korában meghalt. Lánya Washingtonban él családjával, fia budapesti vállalkozó. Ő maga Izraelbe akart alijázni, s ott vissza ősei földjére. A hatóságok azonban nem tették ezt lehetővé: elutasították kivándorlási kérelmét. Fehér László egyik fő jellemzője – sok zsidó emberével azonos: nagyon szerette a könyveket, s élete végéig olvasott, tanult.

Álljon itt az elhunyt lányának, Zsuzsának néhány sora, amely nemcsak édesapjára, hanem zsinagógánk korábbi életébe is betekintést nyújt.

„Első zsinagógai emlékeim a sötét péntek estéken a végtelenül hosszúnak tűnő gyaloglás a Jókai utcán a Csáky templomig. (Akkor a Zichy Jenő utca és Jókai utca sarkán laktunk.) Kb. 5 és fél éves voltam, amikor először szerepeltem egy telt házú zsinagógában. Chanuka este, 1960-ban.

A Csáky templom tömve volt, én édesanyámmal a karzaton, középen ültem, és Benesofszky rabbi bácsi költői kérdést tett fel a szószéken: ki tudja, miért égett az egy

napra való olaj nyolc napig? Azt hittem, hogy ezt meg kell válaszolni, így hát lekiabáltam, hogy én tudom. A Rabbi felszólt, hogy akkor gyere le kislány és meséld el!

Én lementem és nagy büszkén és szép hangosan, ahogy a Dob utca 35- i óvodában Raj Lilli óvó néni tanított, előadtam a hős Maccabi háborút a görög elnyomás ellen.

A Csáky templomba szeretettel jártam vissza, Schöner rabbi és Löwy Tamás rabbi idejében egyaránt.

Rosh Háshono-t is ünnepeltünk testvéreimmel, akkor már apukám sajnos nem élt. Klein Ervin előimádkozó úrral tizenéves korunktól barátkoztunk, a Kálvin tér környéken laktunk mindannyian.

Valahányszor belépek a gyönyörű zsinagógába, büszke öröm tölti el a szívemet, mintha haza érkeznék.

Milyen furcsa, a hívők elmennek, de az épület nem változik.”

*Fehér Zsuzsa
Owings Mills, MD, USA*

KÖRZETI ESEMÉNYEK

Gáspár Vera avatása

2024. március 23-án Mózes Vajikra könyvében található Zachor hetiszakasz felolvasása után került sor Vera, héber nevén Lea bat Reuben felnőtté avatására (a Zachor hetiszakasz egyik kiemelt szombat hangzik el)

(E sorok írója még arra is emlékszik, amikor a múlt század második felében sok 12 éves lányt Sávuot napján együtt avattak a rabbik.)

Az avatóbeszédében Darvas István főrabbi arra bízta Verát, hogy ne legyen visszahúzódó (e megjegyzés mosolyra fakasztotta a zsinagóga Verát ismerő tagjait, nyilván azért, mert a napi gyakorlatban nem egy félénk, csendes lány).

A rabbi beszélt a felnőtt nők családjuk iránti felelősségéről, s arról, hogy a szűk családján kívül a szélesebb közösségére is számíthat az életben.

A zsidó nőknek mindig igazuk van, de ha egészen kivételes esetben mégis, akkor találja meg a helyes utat, s mivel a Teremtő mindig könyörületes, legyenek az emberek is azok vele.

Az l'tentiszeletet követően a díszteremben keddusra került sor. Itt az ünnepelt adott tanítást a résztvevőknek. A közel-múltban megünnepelt Purim olvasmányaihoz kapcsolódott, s szólt Eszter királynőről, aki megfontolt döntést hozott, amikor élete kockáztatásával kiállt a királynál a zsidó népért. De példaként állította Mordechait, aki nem hajolt meg Hámán előtt. Ezzel azt tanította nekünk, hogy minden helyzetben

legyen tartásunk. Gondolatait azzal zárta, hogy napi életünkben rohanunk, de időnként meg kell állnunk ahhoz, hogy alapos, megfontolt döntést tudjunk hozni.

Verát testvére, Misu követte a hozzászólások sorában. Ő arra hívta fel hallgatósága figyelmét, hogy sok apró lépéssel megváltoztathatjuk a világot.

Az l'tentiszeleten és a kedduson Verán és Miksán kívül a szülők, Hana bat Simon és Rouben ben Moshe, a nagyszülők, unokatestvérek és a családtagok, Vera barátnői, valamint a kile tagjai voltak jelen.

Várnai György

VERA CIVILBEN

KÖRZETI ESEMÉNYEK

Zsidófok a Balaton fővárosa

Siófok a Balaton fővárosa volt mindig, ma is az, és valószínű így lesz a jövőben is. Ez természetesen nem csökkenti, nem sérti Balatonfüred, mint az Észak-Balaton part fővárosa címet. Siófok, számunkra, zsidók számára nemcsak a Balatont, az üdülést, a pihenést jelenti, hanem a kis zsinagógában péntek esténként felcsendülő ősi dallamokat a Lecha Dodi-val az élen, és a szombat reggeli Tóra olvasásokat. Minden zsidó, akár Magyarhonból, akár külfönből érkezik és a hétvégét Siófokon tölti, várt és elvárt vendége a zsinagógának.

Nem tévedek és nem túlzok, ha azt mondom, hogy az évtizedekre visszanyúló siófoki zsidó élet, központjában a zsinagógával, az imákkal, Winkler Misi áldásos tevékenységének köszönhető. Misi, aki fáradhatatlanul dolgozik azon, hogy minden érkező, akár most jött először, akár visszatérő, jól érezze magát, otthon érezze magát és mindenkihez van egy-két jó szava. Mindenről gondoskodik, mindent megszervez, mindent lerendez és mindenki, aki kisebb aggodalommal érkezik, jóleső érzésekkel távozik azzal, hogy jövőre ugyanitt!

Itt, Siófokon ebben a minden részében zsidósággal, jiddiskeitel átítatott városban szervezett egy szombatot

a BZSH két prominens zsinagógájának világi és egyházi vezetése - a Bethlen tér Deutsch Peter rabbi és a Hegedűs Csáky zsinagóga Darvas Istvan főrabbi vezetésével. Közös hétvége, a péntek esti illetve szombat reggeli imával, közös vacsorával, szombati ebéddel egybekötve. A két kehila tagjainak ismerkedésével, beszélgetésekkel, az elmaradhatatlan rabbik által adott tanításokkal, iránymutatásokkal és jókedvvel, érezni lehetett a levegőben a könnyedséget, a felszabadultságot. Jó volt látni, érezni a hovatarozást, a valahova való tartozást, amikor nők és férfiak együtt, péntek este egy csoportban, nem sokkal 7 óra előtt elindultunk a zsinagógába. A zsinagóga a szó szoros értelmében az utolsó helyig megtelt. Jó volt itt, ezen a szép helyen hallgatni az ősi dallamokat. Köszönöm Zucker Immanuelnek és Fekete főkantor uraknak! Jó volt látni barátokat, ismerősöket, akik éppoly meghatottsággal hallgatták az ima dallamát, mint én.

Kiváló volt a péntek esti vacsora. Nemcsak az izek, hanem a társaság miatt is. A két rabbi igazán mindent megtett, hogy a közösség hallgassa őket, droséiket, majd annak befejeztével a vendégek egymással beszélgessenek tovább.

Senki nem sietett lefeküdni. Nem sokkal 11 óra után ürült ki az ebédlő. A péntek este kedves színfoltja volt, hogy dr. Grósz Andor a Mazsihisz elnöke meglátogatott bennünket, és régi ismerősként, barátként, mindenkihez volt egy-két szava. Látszott rajta, hogy a nehéz hét után és a következő

HAVDALA – VÉGE A SABESZNEK

A SIÓFOKI ZSINAGÓGA FALA

nehéz hét előtt, felszabadult, és jól érzi magát!

A szombat reggeli istentiszteleten is telve volt a zsinagóga és a szervezők gondoskodtak, hogy legyen víz és aprósütemény, és persze a reggeli ima ősi dallamai hangzottak el. Így nem csoda, hogy az idő elrepült, és valamivel 12 óra után már a szállodában volt a kiddus és az igazán nagyszerű többfogásos ebéd.

Meglepetés volt, hogy a délutáni sziesztában a vendégek nem vonultak vissza szobáikba, hanem kihasználva a kora nyári időt, a teraszon beszélgettek, vagy épp a Balaton partjára sétáltak ki. Késő délután, kora este ismét visszamentünk a zsinagógába. Tanulás, „Szauda Slisit”, ima és Tóra olvasás, majd a Máriv befejeztével ért véget a zsinagógai hétvége.

A hotelben könnyű vacsora és ismét kiváló társaság gyűlt össze.

A beszélgetésben élmények, gyerekek, unokák, a jövő volt a téma.

Vasárnap délelőtt a vendégek nagy többsége elutazott. Élményekkel, új ismeretségekkel, barátságok elmélyülésével és abban a biztos tudatban, hogy jövőre is visszajövünk!

Köszönjük Neked Winkler Misi, köszönjük a rabbi uraknak, Borikának, Pannikának és mindenki másnak, aki kivette részét a hétvégében, a hétvége sikerében.

Köszönjük még egyszer és soha el nem múló kellemes érzéssel fogunk gondolni erre a siófoki hétvégére.

Hersch Tamas

HOLOKAUSZT'80

Lublin, Sobibor és Majdanek

Korábbi lapszámainkban is megjelentettünk már útibeszámolókat az Auschwitz Bizottság üléseiről, amelynek tagja Heisler András, a MAZSIHISZ korábbi elnöke is. Az alábbi – szerkesztett – írás ez év májusában készült.

Auschwitz Council (IAC) feladata az egykori Auschwitz koncentrációs tábor és Múzeum működésének nemzetközi felügyelete, amit a testület kibővített más lengyelországi holokauszt emlékhelyek működésének tanulmányozásával. Az IAC Igazgatóság tagjai között van Colett Avital, Izrael egykori nagykövete, Ronald S. Lauder, a ZSVK elnöke, Marian Turski, 97 éves auschwitzi túlélő tudós, Dani Dayan, a Yad Vasem elnöke – meg még sokan mások. Erős nemzetközi csapat.

Programunkban mindig szerepel más múzeumok és/vagy emlékhelyek felkeresése a félévente megtartott board ülések keretében. Most Lublinban kezdtünk. Nem sokan tudják, a holokauszt előtt a 110 ezer lakosú kisvárosnak 40%-a zsidó volt. Ráadásul a zsidók a város egy jelentős részén, egy tömbben éltek. A náci megszállást követően életkörülményeik drasztikusan romlottak, majd gettóba szorították a zsidó polgárokat. Deportálás következett és a 43 ezer gettólakó zsidót Sobiborban és Majdanekben meggyilkolták. Összesen 15-en éltek túl, őket kivétel nélkül lengyel polgárok segítettek, bújtatták. A náci brutalitására jellemzően nem elégedtek meg a teljes közösség kiirtásával, de lerombolták, a földdel tették egyenlővé a zsidó városrész egészét. Lerombolták a sok emeletes városi házakat, iskolákat, zsidó kórházat és a 3.500 főt befogadó nagyzinagógát.

Lublinban működik egy varázslatos múzeum. Itt gyűjtik össze azokat a városi emlékeket, amelyek a szörnyű pusztítás után fennmaradtak. Fényképek, levelek, leírások, tervek. Az egykori zsidó városrész egészét utcáról-utcára, házról-házra katalogizálják. Minden háznak létezik egy dossziéja, benne jelezve, ki volt a ház tulajdonosa és név szerint kik laktak benne, ha véletlenül van fénykép róluk, vagy a házról, akkor az is. Egy elképesztően részletes maketten mutatják be a zsidó negyedet, az évek óta folyó levéltári kutatásaikkal virtuálisan szinte „újrateremtik” az egykori zsidó közösséget. Megrendítő és hatalmas munka.

A németek 1944-ben visszavonulásuk során igyekeztek megsemmisíteni haláltáboraikat. A sobibori megsemmisítő tábor is erre a sorsra jutott. Az elmúlt években azonban egy fejlesztés kapcsán komoly emlékhellyé vált. A ledózerolt épületek, a krematórium nyomai az egykori tábor területén megjelennek és egy színvonalas látogató központban és kiállítóterben mutatják be az egykori láger életét. Sobibor városától hét kilométerre, az erdőben található a létesítmény, bár betonút vezet hozzá, megközelítése nehézkes.

Majdanek egészen más típusú emlékhely. Egy hatalmas emlékmű hirdeti a tábor egykori létezését, de ez volt az egyetlen olyan náci megsemmisítő tábor, amelyet a németek nem tudtak felrobbantani. A tábor így szinte eredeti formá-

jában fennmaradt. A barakkokban lévő kiállítások az elmúlt 10 évben rendkívül sokat fejlődtek. A gázkamrák brutalitása minden látogatót sokkol. Sobiborban ugyanúgy, mint Majdanekben a történelem hiteles bemutatását célozták meg, igaz történetekkel és valódi felelősökkel.

Az IAC-nek ez volt a 39. ülése, a jelenlegi boardnak az 5. A korábbi ülésekhez hasonlóan az egész programon részt vett Izrael Állam nagykövete (Yakov Livner), aki gyakorlatilag 2 teljes napot velünk töltött.

A táborok és emlékhelyek felkeresésén túl zajlottak az ülés eseményei. Elsősorban az Auschwitz-Birkenau Múzeum működéséről kapunk részletes beszámolót és a tábor felszabadításának 80. évfordulójának előkészületeiről. A Tanács

támogatólag jóváhagyta Treblinka emlékhelyének fejlesztési programját.

Lengyelországban utazva szembeötlő, hogy intézményeken és magánházakon sok helyen kitűzik a lengyel lobogó mellett az ukrán zászlót. Lengyel barátaink – akikkel kapcsolatban voltunk – tartanak a háború tovább terjedésétől, sokan jelentkeztek önkéntesnek a lengyel hadseregbe (állítólag már 35 ezren). Az utcán sokfelé talákoztunk katonákkal: lengyelekkel, ukránokkal, litvánokkal – nem volt megnyugtató a helyzet. Lengyelország történelmi tapasztalatai, a náci és a szovjet megszállás óvatossá tette a népet.

Heisler András

HOLOKAUSZT'80

Világtalálkozó – világszínvonalon

Az elmúlt évtizedekben – így az idei évben is – a nyári időszak a zsidóság köreiben holokauszt megemlékezésekről szól és szól. 2024 abban különbözik az előző évektől, hogy kerek évforduló lévén, e megemlékezések nagyobb szabásúak, több program kerül megrendezésre, s ezek több résztvevővel zajlanak. A nagy kérdés az, hogy vajon elérik-e ezek a megemlékezések a társadalom jelentősebb részének ingerküszöbét. A holokauszt ugyanis nem zsidó ügy, ahogyan 1944-ben sem volt az.

A győri megemlékezéssorozat kiemelkedett a vidéki rendezvények közül. Ezért is tájékoztatunk részletesen erről az eseményről. A 4 napos rendezvényen elhangzottak pedig sok vonatkozásban általános érvényűek.

A győri világtalálkozó résztvevőinek száma meghaladta a kétszázat.

Magyarországon kívül, Hollandiából, Izraelből, az Egyesült Államokból, Ausztráliából, Brazíliából, Svájcban, Kanadából, Franciaországból, Olaszországból, Belgiumból ér-

keztek, akiket az köt össze, hogy felmenőik valaha itt éltek, innen vitték el, gyilkolták meg őket, vagy töredékük még ide tért vissza a munkaszolgálatból, néhányan Auschwitzból. Meghalt 385 gyermek. Az öt és félezer zsidó közül 700-an maradtak meg. Azután ők is elhagyták a várost, sokan az országot is. És a másod-, harmadgeneráció mégis fontosnak érzi, hogy újra megtalálja a gyökereit.

Krausz Péter, a Világtalálkozót szervező Zsidók Győri Gyökerei Közhasznú Alapítvány kuratóriumi elnöke elmondta,

A KONFERENCIA HELYSZÍNE

A VÁROSHÁZA, A POLGÁRMESTERI FOGADÁS HELYSZÍNE

hogy „egyszer, 35 évvel ezelőtt, Izraelben már volt egy nemzetközi Győr találkozó, amelyen még a túlélők is részt vettek. Most itt van velünk az akkori főszerző fia is. De túlélők már nincsenek a Világtalálkozónkon. Győrben jelenleg egyetlen, 94 éves holokauszt túlélő él. Régóta szerettük volna újra megszervezni a találkozót, és ezzel együtt virtuálisan is feleleveníteni a város zsidó közösségét. A találkozó tisztelgés a hajdani közösség, a szüleink előtt is és egyben emlékeztetés.

A csütörtök esti polgármesteri fogadás keretében lapunknak sikerült interjút készíteni dr. Dézsi Csaba András polgármesterrel, aki elmondta:

– Győrben születtem, győri gyereként nőtem fel, kötelességem, kötelességünk, hogy elmondjuk a fiataliságnak, mi történt, akár szép, akár borzalmas volt a múltban. Nekem orvosként az a hitvallásom, hogy az életnél nincs fontosabb. Az élet elpusztítása a legnagyobb bűn. És én az élet győzelmét látom ebben a találkozóban. Abban, hogy eljöttek a túlélők leszármazottai, hogy gyerekek, unokák születtek, akik látni akarják, hol éltek a felmenőik. Győr, a zsidó polgárság nélkül nem válhatott volna azzá a modern, fejlett iparral, kereskedelemmel, szellemi értékekkel rendelkező várossá, amelyből 1944-ben elhurcolták őket. Ezt tudnia kell mai polgárainak is.

Másnap tudományos konferenciára került sor „A múlt emlékezete, a jövő formálása – Győr zsidó öröksége” címmel. Ezt az eseményt a győri Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány (HDKE) partnerségben rendezték meg.

DR. KRAUSZ PÉTER, A SZERVEZŐ BIZOTTSÁG ELNÖKE

DR. LUKÁCS ESZTER, AZ EGYETEM ELNÖKHELYETTESE
KÖSZÖNTI A HALLGATÓSÁGOT

Az alábbiakban néhány gondolatot idézünk a konferencia előadói által elmondottakból.

Dr. Grósz Andor, a MAZSIHISZ elnöke is győri származású. Ő tartotta a nyitó előadást, amelyben kiemelte, mennyire fontos a múlt megismerése. A virilisták – a legnagyobb adófizetők – között sok volt a zsidó iparos és kereskedő. A nővény-olaj feldolgozó, a nyomda, a gőzhajózás épp úgy az ő tevékenységüknek volt köszönhető, mint az aggodalmas házának a létesítése. A Schreiber Ignác által létesített Menházban már látható egy zsidó helytörténeti kiállítás, amely jelentősen kibővíti a közeljövőben. És bár az embereket megölték, merítésünk vigaszt, amiért itt vannak az általuk létrehozott épített emlékek.

Megrendítő, szenvedélyes előadást hallottunk Karsai László történész professzortól, „Mi történt a zsidókkal és a cigányokkal a II. világháború idején Győrben és környékén” címmel.

Évtizedes kutatómunkája végeredményeként állapította meg, hogy tízezerre becsülhető az 1944-45-ben üldözött cigányok száma. A cigány munkásszázadokat Magyarországon 1944. augusztus 23. után kezdték megszervezni. Ide akarták besorozni a kóbor-, illetve letelepedett, de állandó foglalkozással nem rendelkező, 18-52 év közötti cigány férfiakat. Ellentétben az engedelmes zsidókkal, a cigányok elsökdöstek, általában hazaszöktek. A komáromi Csillagerődben 1944 késő őszen gyűjtőtábor szerveztek. Körülbelül 1000-2000 cigány honfitársunkat, az 1941-es határok közötti 220 000 fős cigány népesség 0,4-0,9 százalékát kell gyászolnunk – mondta a professzor.

A zsidó üldözésekkel kapcsolatos törvénykezés többé-kevésbé ismert, így ezzel itt részleteiben helyhiány miatt nem tudunk foglalkozni.

Külön fejezete volt az előadásnak XII. Piusz pápa és a katolikus egyházfők viszonyulása a zsidókérdéshez. Mint mondta, „...a pápa ...fülsiketítően hallgatott.”

Hely hiányában már csak az előadás epilógusából idézünk, de akit bővebben is érdekel az előadás, annak szerkesztett, bővített változatát megtalálja az Élet és Irodalom 2024. július 5-i számában.

„... Azok, akik azt állítják, hogy a zsidók deportálásáról és legyilkolásáról a náci megszállók és egy maroknyi nyilas tehet, akik Horthy Miklóst „kivételes államférfinak” nevezik, aki legalább a budapesti zsidókat megmentette, történelemhamisítók, és meggyalázzák a zsidó halottak emlékét. Győr mintegy 4100, a vármegye további 1000 zsidó lakosára kegyelettel kell emlékeznünk.”

Csepeli György szociológus „A holokauszt drámája és emlékezete a mai Magyarországon” című kutatásuk ismertetését azzal a meghökkentő mondattal kezdte, hogy „a fekete lyuk elnyelte a fényt”. Falvakban és kisvárosokban kérdezték az embereket arról, van-e valami tudásuk, emléküik a zsidóságról, akik valaha ott éltek, ahol most ők. Tudnak-e bármit a zsidóságról, arról, hogy kik is a zsidók, mi az oka az ellenük kialakult gyűlöletnek, vannak-e emlékeztető jelek lakhelyükön, volt-e zsidó a családjukban, s kell-e emlékezni egyáltalán rájuk?

A válaszokból kiderült, hogy a „vannak ők és vagyunk mi” szemlélet ma is él, ahogyan „a nem mi voltunk a felelősek” hárítás is. Kétszáz ember közül egyetlen hölgy ismerte el, hogy az apja nyilas volt, s a kérdezők előtt omlott össze. A zsidó válaszadók közül pedig sokan mondták, hogy nem kellene beszélni arról, ami történt. Folyamatos, nyílt diskurzusra lenne szükség, mert a botrányt nem lehet elfelejteni. Ez az egyetlen módja annak, hogy ne ismétlődessen meg a történelem.

Zima András, a Holokauszt Dokumentációs és Emlékközpont igazgatója, intézménye küldetéséről számolt be. Emlékhelyként és múzeumként működnek. Elmondta, hogy kibővült a kutatási területük, a holokauszt mellett az egész XX. századdal foglalkoznak, a zsidó múlt és jelen, az együttélés bemutatása a feladatuk. A holokauszt oktatása kiemelt cél, oktatási központként rendszeresen fogadnak iskolás csoportokat, akik számára foglalkozásokat tartanak, és lehetővé teszik, hogy holokauszt túlélőkkel találkozhassanak. Gyűjtik, és felhasználják a holokauszttal kapcsolatos dokumentumokat, és már a roma holokauszt kutatásával is foglalkoznak.

Külön színfoltja volt a konferenciának a Zsidók Győri Gyö-

MEGEMLÉKEZÉS A TEMETŐBEN

kerei Közhasznú Alapítvány szervezésében ez év áprilisában zárult zsidó helytörténeti diákpályázat nyertes csapatának (Kazinczy Gimnázium Győr) bemutatója kutató és művészti alkotómunkájuk eredményeiről.

Pénteken este Sábát fogadás következett az egykori zsinagógában mintegy 150 résztvevővel. Szombaton délelőtt l'tentiszteletre és az egykori zsidó negyed megtekintésére került sor.

Önkéntes győri középiskolások vezették a szombat délelőtti városnézést, amely a zsinagóga környékén található egykori zsidónegyedre, a mai Bercsényi ligetre, azon belül részben az ún. Menházban található állandó kiállításra koncentrálódott. A vezetés során elhangzott azoknak az egykori gyárosoknak a neve és „városépítő” tevékenysége, akik nélkül a város 20. század első felében elért fejlődése nem valósulhatott volna meg.

Délután az egykori Budai úti barakkok helyszínén emléktáblát avattak, majd este az Egyetem gondozásában elkészült Zsidó Kiválóságok Kiállítás Győr interaktív kiállítását nyitották meg, amelyet koncert és állófogadás követett.

A kiállítás megnyitóján Palkovics László korábbi miniszter, jelenleg a Széchenyi István Egyetemért Alapítvány kuratóriumának elnöke és Olti Ferenc, a balatonfüredi intézmény vezetője mondtak beszédet. Palkovics László kijelentette: „Ez a tárlat emléket állít számos kiváló tudósnek, művészeknek, sportolónak, akik valamennyien sokat tettek azért, hogy világunk egy jobb hely legyen, és hozzájárultak ahhoz, hogy a Kárpát-medence népei egymással, egymásból a legjobbat kihozva tudjanak élni.”

A koncerten felléptek a győri Széchenyi István Egyetem művészeti karának hallgatói. Közreműködésükkel Goldmark Károly, Ligeti György, Felix Mendelssohn, valamint Ernest Bloch művei csendültek fel. A műsor második részében Bíró Eszter és együttese következett, elsősorban magyar zsidó dallamok és saját szerzemények bemutatásával.

A zsinagóga kertje volt a központi programok egyik fontos találkozóhelye. Így a résztvevőknek alkalmuk volt többször szemügyre venni Róth Emil főrabbi emléktábláját. Közismert, hogy a főrabbi abban az időben funkcionált, amikor hittest-

AZ ELÜLTETETT EMLÉKFÁVAL KAPCSOLATOS EMLÉKTÁBLA

véreinket összegyűjtötték és elindították a koncentrációs tábor felé. Bár lehetősége volt, hogy a közösségét hátrahagyva saját életét mentse, ő nem ezt az utat választotta. Ugyancsak a zsinagóga előterében található az az emlékoszlop, amelyet a „soha vissza nem tért gyermekek emlékoszlopának” neveznek. A tragikus eseményekről tanúskodó oszlopon a gyermekek neve és életkora található, sokan közülük az első születésnapjukat sem érték meg.

Az í-re a pontot a vasárnapi rendezvény tette fel, amikor a temetőben először közös faültetésre került sor, amelyet a „hagyományos emlékünnepe” követett. Az élet igenlését kívánta szimbolizálni a két cédrusfa ültetése, amiben a résztvevők közül sokan személyesen is részt vállaltak. Ezt az eseményt magyar és angol nyelvű gránit táblákon is megörökítik.

Az emlékünnepeken megjelent többek között Győr jelenlegi polgármestere, dr. Dézsi Csaba András, aki ismételt beszédet mondott és az újonnan megválasztott városvezető, Pintér Bence. Ugyancsak felszólalt a Külgazdasági és Külügyminisztérium biztonságpolitikáért felelős államtitkára, Sztáray Péter, a MAZSIHISZ elnöke, dr. Grósz Andor. Megjelentek a társegyházak képviselői. A megemlékezést a közel múltban a Győr város díszpolgára címmel kitüntetett Villányi Tibor, a Győri Zsidó Hitközség elnöke nyitotta meg, Totha Péter Yoel főrabbi és Gara István kántor vezették le.

Dr. Grósz Andor, a MAZSIHISZ elnöke a tiszteleten és kegyeleten túl arról a fájdalomról is beszélt, amelyet az okoz, hogy a túlélők többsége is elment már. Így csak a túlélők leszármazottai emlékezhetnek a szörnyű időkre. Összefogásra szólított fel az elnök, hogy a jövő jobb legyen a mánál. Ne feledjük, hogy a zsidóságot támadták meg a múlt év októberében, s erről szólnak az USA-ban történt zavargások. S amikor azt mondjuk, hogy „soha többé”, ez ma van! Ma-

napság új zsidó közösségek jönnek létre. Ez a válasz a vidéki zsidóság 80 évvel ezelőtti elhurcolására.

A sikeres Világtalálkozó nemcsak azt a célt szolgálta, hogy a háborút követően a koncentrációs táborokból az elhurcoltakhoz (közel 6000 hittestvérünk) mérten töredékében visszatért és Győrből később elszármazott zsidók együtt emlékezzenek a holocaust borzalmaira, hanem garanciát is ígér a jövőre: a július elején kötött új ismeretségek és a felelevenített régi kapcsolatok fennmaradnak és bizakodhatunk, hogy azokat a következő generációk képviselői is tovább ápolják majd. A Zsidók Győri Gyökerei Közhasznú Alapítvány tovább folytatja munkáját: igyekszik egyben tartani az újjászületett és identitástudatában megerősödött győri zsidó közösséget, tovább kívánja építeni a kapcsolatokat a győri nagyközönséggel, különösen fókuszálva a helyi középiskolás és egyetemi diákság megnyerésére a kirekesztés, a társadalmi diszkrimináció, beleértve az antiszemitizmus elleni hatékony fellépés érdekében.

A kitűnő szervezést bizonyítja a neves szponzorok megnyerése, a nagyszámú országos hírvételező, a percre pontos szervező munka, a zökkenőmentes közlekedés, a közel 200 fő mozgatása, a biztonsági szolgálatok és a rendőri szervek szoros együttműködése. Ha egy mondattal kellene jellemezni a rendezvényt, az így hangzana: világtalálkozó világszínvonalon.

Rojkó Júlia – Várnai György

Bár ez a beszámoló egy eseménysorozatról szól, nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy milyen szép, rendezett helyszíneken zajlottak az események. Külön ki kell emelnünk a tiszta, rendezett temetőt, a zsinagógát, amely a Győri Zsidó Hitközség gondos, hosszantartó munkájának eredménye.

HOLOKAUSZT'80

Bécs, Gerasdorf

A Hegedűs-Csáky körzeti közössége emlékezetes és sokszorosan meghatározó zárandókúton vett részt június 23-án. Bécsben, illetve Gerasdorfban jártunk, hogy megemlékezzünk azokról a zsidó foglyokról, akik 1944-ben érkeztek az akkor még Bécshez tartozó településre, hogy júniustól októberig itt dolgoztassák, majd tovább deportálják őket a németországi lágerbe.

Azért ez mindig olyan különös érzés: tudjuk, hogy nyolcvan évvel ezelőtt rabként érkezett ide 280 magyar zsidó, akik közül egyelőre csak 37-nek a nevét ismerjük. Elvették mindenüket, majd két barakkban helyezték el őket. Főként asszonyokat gyerekekkel és férfiakat is. Mindezt a városhá-

za fiatal munkatársnője mondja el, s érezni a hangján, hogy neki ez épp úgy történelem, mint hogy 1200-ban épült fel a város legrégebbi épülete, a katolikus templom, vagy hogy 1798-ban készült el, eredetileg iskolának, a jelenlegi városháza. Ettmer Schneider történész az idősebb generációhoz tartozik, ő kutatja a II. világháború alatt történt eseményeket. Nem is olyan régen, 2016-ban kezdte el feldolgozni a Gerasdorfban történeteket. Neki is köszönhető, hogy emlékmű készült annak a 7 fogolynak a tiszteletére, akik Gerasdorfban haltak meg. A történész hangsúlyozza: emlékezni szép, de nem elég! Hans Jürgen Peitzmeier polgármester szeretettel köszönti a Magyarországról érkezett vendégeket, bár a

kapcsolatot nem ő kezdeményezte, hanem még az elődje. A körzet hittestvéreit ugyanis egészen különös szál köti Gerasdorfhoz. Egy mindannyiunk számára fontos és kedves személyiség, aki már sajnos nem jöhetett velünk, hiszen két évvel ezelőtt elhunyt.

De itt van özvegye, Köves Hajnalka és a család néhány tagja is, akikkel együtt most Benedek István Gábor és édesanyja történetét elevenítjük fel. BIG 2017-ben lett Gerasdorf bei Wien díszpolgára, miután a településen megkezdődött a holokauszt ottani eseményeinek feltárása. Benedek István Gábor „A négy perzsa szőnyeg” című novelláját Szita Szabolcs professzor fordította németre, ez volt a forrás: a 6 és fél éves kisfiú és bátyja édesanyjukkal, Braun Rózsival Tótkomlósról került az osztrák kisvárosba, ahol eleinte kökemény mezőgazdasági munkára fogták. Azután más beosztást kapott: a helyi pék családjához, Seidlékhez vezényelték, cselédmunkára. Takarítás közben beavatta a pék feleségét a szőnyegtisztítás titkaiba, hogy mit kell tenni ahhoz, hogy a perzsák megőrizzék a szép színüket. Az asszony csodálkozott, honnan tudja mindezt a rongyos zsidó nő. Braun Rózsi elmondta, a férje a deportálásuk előtt a tótkomlósi malom cégvezetője volt, még a híres Anker cégnek is ők szállították a lisztet. A pékmester megerősítette, hogy valóban kapcsolatban álltak a tótkomlósi Braun céggel.

A következő vasárnapon már a két gyereket is meghívták a pék családjához. Gábort és bátyját, Palit, aki később az

A POLGÁRMESTER, A TÖRTÉNÉSZ A CSÁKY FŐRABBIJÁVAL, KÖRZETI ELNÖKÉVEL ÉS AZ ALAPÍTVÁNYI ELNÖKKEL

izraeli Új Kelet újság szerkesztője lett. Ez óriási dolog volt! Terített asztalhoz ültették a zsidó családot, kaláccsal, kakaóval kínálták őket. Seidl pék és felesége akkor már tudták, hogy vendégeiket tovább szállítják Bergen-Belsenbe, ezért meleg holmival látták el őket. A kis Gáborra éppen jó volt a kisebbik Seidl fiúcska kinőtt bundája. Ezek a meleg ruhák életet jelenthettek, hiszen a magyar csendőrök mindent elvettek, úgy rakták fel a vagonba a tótkomlósi zsidókat. Az anyai nagymamát kivéve, aki szegény éhen halt, a többiek túléltek Bergen-Belsent és utána még Terezienstadtot is.

Amikor egy évvel később haza kerültek, Braun Rózsi levelet írt Seidlnének, amelyben megköszönte a segítségüket. Válaszlevelében a pékné arra kérte, hogy egy szovjet parancsnokság által lepecsételt levélben legyen kedves igazolni, hogyan viselkedtek vele a háború alatt, hátha ez most rajtuk segíthet. Valószínűleg így történt, mert Seidlék péksége megmaradt...

Braun Rózsi utcát neveztek el Gerasdorfban, így emlékezve a munkatábor rabjaira. Tótkomlós és Gerasdorf testvérvárosok lettek. Gerasdorf Mensch díjat kapott.

Benedek István Gábor kiváló író, újságíró volt, 35 könyve jelent meg magyarul és különböző nyelveken. Felesége, Köves Hajnalka őrzi az emlékét, de őrzi a Hegedűs-Csáky körzet is.

Volt még egy fantasztikus mozzanata a programnak: egyik útítársnőnk felállt, szembe fordult a többiekkel, és

AZ OSZTRÁK TELEPÜLÉS ÁLTAL 2016-BAN ÁLLÍTOTT EMLÉKMŰ

ennyit mondott: képzeljétek, én itt születtem. Akkor, abban a lágerben. És most itt vagyok!

Bár Gerasdorfban nem megsemmisítő tábor működött, amint arról már írtunk, voltak halálos áldozatok. Megemlékeztünk Darvas István főrabbi vezetésével róluk is, a rámpa közelében felállított emlékműnél.

Végül álljon itt Benedekné Köves Hajnalka néhány sora, amelyet a zárandokút szervezőjén keresztül juttatott el a közösséghez.

„Kedves Barátom!

Mindenekelőtt köszönöm a Csáky-Hegedűs körzet vezetésének a gerasdorfi program kezdeményezését és a részt vevőknek az oda utazást, a jelenlétüket. Kérem, közölje ezt velük valamilyen módon.”

Néhány mondatot idézünk Köves Hajnalka Gerasdorfban elhangzott beszédéből Benedek István Gábor emlékére

„Férjem édesapját, Braun (majd Benedek) Hugót a Horthy érában zsidóként több gimnáziumból is kicsapták. Végül egy nagy malomipari cégnek lett megbecsült főkönyvelője Tótkomlóson és Orosházán. A háborút követően pedig a híres Bábolnai Állami Gazdaság gazdasági igazgatója lett. Édesanyja, Kohn (Braun) Rózsa anyai ágon spanyol zsidó családból származott. Férjem szülei mindketten a kelet-magyaror-

szági Tótkomlóson születtek. Ott nevelték két gyermeküket is: Benedek Pált (aki később Izraelben az Új Kelet című napilap szerkesztője és főszerkesztője volt), valamint Benedek Istvánt, majdani férjemet, aki szülővárosának díszpolgára lett.

A rokonsághoz tartozott Bródy Sándor neves író (akinek közelebbi rokona a jelen levő Szemere Miklós), valamint Zukor Adolf amerikai filmkirály, a Paramount filmstúdió megalkapítója „

„Benedek István Gábornak 35 könyve jelent meg. Némelyik több kiadásban, illetve idegen nyelveken: németül, angolul, spanyolul, szlovákul. Újságíróként és íróként műveivel a humanizmust, az emberek békés együttélését igyekezett szolgálni. Amikor évtizedek múltán megírta a Seidl családdal létrejött kapcsolatról szóló kis írását, valamint a holokausztot túlélő személyként tanúvallomást tett a Spielberg-féle kezdeményezés alapján, a Braun-család története eljutott Gerasdorfban is, ami új fejezetet nyitott a témában.

Bécs—Gerasdorf város vezetése méltó módon emlékezett meg a múlt e sötét fejezetének áldozatairól. Emlékművet állított a hajdani náci láger volt foglyai tiszteletére. Férjem, Benedek István Gábor díszpolgára lett a városnak, édesanyjáról pedig utcát neveztek el. A város testvérvárosi kapcsolatra lépett Tótkomlóssal, férjem és családja szülővárosával. Az amerikai Geiger András pedig a nemzetközi Mensch-díjat adományozta Gerasdorf bei Wien városnak.”

HANS JÜRGEN PEITZMEIER, POLGÁRMESTER

A GERASDORFI VÁROSHÁZA

A következő program a bécsi Régi Zsinagóga megtekintése volt. A Stadttempel Bécs fő zsinagógája. A zsinagógát 1826-ban nyitották meg, és mivel az akkor hatályos rendeletek szerint a nem katolikus imahelyeken, a „tolerancia” imaházaknak rejtve kellett maradniuk, nem lehettek közvetlenül láthatóak az utcáról. Kívülről lakóháznak, belülről színháznak látszottak ezek az épületek, mondta Max Eisler ortodox zsidó művészettörténész. A zsinagógába az utcai épületen keresztül lehet bejutni, komoly ellenőrzés után, ami nem is csoda, hiszen többször is követtek el merényletet ellene.

Bécs többi 130 zsinagógája és imaháza közül 1938. november 9-10-én, a kristályéjszakán mindegyiket felgyújtották, ezt az egyet kivéve. Eppen az mentette meg, hogy ennyire szorosan a lakóházak közé építették. A belső teret azonban meggyalázták, megromgálták, és a bécsi zsidóság gyűjtőtáboraként használták, majd innen deportálták őket a

haláltáborokba. Emlékükre 1988-ban avattak táblát az előcsarnokban. Itt több emléktábla is található, a legnagyobb rabbiknak, az 1938-1945 között életüket veszített zsidó férfiak, nők és gyermekek emlékére, a bécsi cionista ifjúság emlékműve is. 2002. november 9-én leplezték le a 65 ezer meggyilkolt osztrák zsidó emlékművét.

A zsinagógát többször is felújították, a pusztítás után már 1945-ben tartottak istentiszteletet, majd 1946. április 2-án ünnepélyes istentiszteletet tartottak, a felavatás 120. évfordulója emlékére. A jelenlegi állapot az 1963-ban végzett általános felújítás eredménye.

Egy kis bécsi séta és pihenő után indultunk vissza Budapestre. Nem volt könnyű program, de fantasztikus élmény és tanulság – ez volt a résztvevők véleménye.

Rojkó Júlia

HOLOKAUSZT'80

Egy község, amelynek lakói megőrizték a velük élt zsidók emlékét

HOLOKAUSZT EMLÉKMŰVET- ÉS PARKOT AVATTAK OLASZFÁN

A hegyháti községben napra pontosan 80 évvel az ott élt két zsidó család gettósítása után, május 12-én tartottak megemlékezést a Községi Házban, majd avattak emlékparkot a Rechnitzer és a Wéber család tiszteletére. A tíz évvel ezelőtt felavatott emlékművet pedig tovább szépítették Balogh Eszter üvegművész színes üvegből készült alkotásával.

A Rechnitzer és a Wéber család tagjait – 12 embert – a vasvári, majd a szombathelyi gettóba vitték, onnan Auschwitzba. (A vasvári gettóba még megpróbálták ennivalót vinni az olaszfai jó ismerősök, dobáltak be kenyeret, de a csendőrök megfenyegették őket, hogy őket is bezárják, ha nem hagyják abba.) Mindkét családból ketten tértek vissza.

A Hegedűs-Csáky körzet közösségéhez tartozó Szegőné Dallos Gyöngyi és férje, László, valamint gyermekeik, Gyöngyi bátyja és unokaöccsük is részt vettek a megemlékezésen, mivel Gyöngyi édesanyja és nagypapája voltak a Rechnitzer család túlélői. Gyöngyi nagymamája és édesanyja testvérei odavesztek:

– Anyukám 1925-ben született, a testvérei kisebbek voltak. Őket és az édesanyjukat meg a nagymamát azonnal a halálba küldték – mondja. – Anyu egyedül ment vissza

Olaszfára, nem volt senkije és semmije. A ház, ami tulajdonképpen ikerház volt a Wéber családdal, felrobbant. A másik fele, ahol Wéberék pálinkafőzdéje, üzlete és lakása volt, megmaradt. Egy kereskedő felvette őt, nála dolgozott. Sokat sírt, vígasztalhatatlanul szomorú volt. De egy napon csodálatos hírral érkezett a község jegyzője: „Kislányom, meghoztam az apukáját”. Akkor derült ki, hogy Gyöngyi nagypapáját Mauthausenbe vitték, onnan szabadult. Néhány évig még Olaszfán maradtak, majd beköltöztek Vasvárra, később Szombathelyre.

Olaszfán először a holokauszt 70. évfordulóján rendeztek megemlékezést, akkor avatták az emlékművet. A jelenlegi polgármester, Fekete Róbert már akkor is részt vett a szervezésében. A 80. évfordulóra pedig az ő kezdeményezésére, a Szívügyünk Olaszfa Egyesület, valamint a község önkormányzata valósította meg az emlékparkot, az emlékmű teljessé tételét és az ünnepséget. A polgármester, akit az idén másodszor is megválasztottak, rendkívül fontosnak tartotta, hogy a túlélők leszármazottai személyesen vegyenek részt, érezzék, lássák, mennyire fontos a zsidó családok emléke Olaszfa lakóinak. Személyesen repült ki 3 napra – a saját

pénzén – Kanadába, hogy találkozzon a Wéber család ott élő tagjaival. Wéber Anna lánya, Eleonóra és családtagjai el is mentek, Eleonóra az emlékműnél beszélt édesanyjáról.

A nem egészen 400 lakosú község lakói közül legalább 150-en vettek részt a rendezvényen, ahol beszédet mondott Darvas István főrabbi, a budapesti Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga és egyben Szombathely rabbija is:

– A megemlékezések túlmutatnak jelentésükön – mondta. – Ezek azok az építőkockák, amikkel egy olyan jelent és egy olyan jövőt lehet építeni, ami biztonságot ad minden embernek, aki itt él Magyarországon, és ezáltal tudunk érdemeket szerezni a múlt szereplőinek is, zsidóknak és nem zsidóknak egyaránt.

A község jelenlegi lakóinak szülei, nagyszülei – az általában tapasztaltakkal ellentétben – sokat beszéltek a két zsidó kereskedő családról, akiknek a gyerekeivel együtt jártak iskolába, és barátkoztak velük.

A megemlékezésen dr. Székely János megyéspüspök a különböző hitű felnőttek és gyermekek testvériségéről szólt, kiemelve, hogy a gyerekek bejártak a Wéber családhoz, s még a héber imákat is megtanulták tőlük.

Mayer László, a BZS Múzeum és Levéltár levéltárosa a Szombathelyi Zsidó Hitközség anyagából készített kiállítást a közösségi házban, amellyel a zsidóság mindennapjait idézte fel.

Fekete Róbert polgármester, a park és az emlékmű felavatásán szólt a résztvevőkhöz:

– Ezt az emlékhelyet azért hoztuk létre, hogy örökre megőrizzék az áldozatok emlékét, hogy fényként világítsa a vi-

MEGEMLÉKEZÉS AZ OLASZFAI EMLÉKMŰNÉL

lág viharaiiban, hogy soha többé senkivel, sehol a világon ne fordulhasson elő hasonló tragédia.

A megemlékezés befejezéseként a leszármazottak egyedi műalkotást kaptak ajándékba: a Wéber pálinkafőzde megmaradt tégláinak egy-egy darabjára az emlékművet is készítő Balogh Eszter készített üvegbuborékokat.

A megemlékezésen részt vett V. Németh Zsolt országgyűlési képviselő, államtitkár, Szabó György, a Magyar Zsidó Örökség kuratóriumának elnöke, Márkus Sándor, a Szombathelyi Zsidó Hitközség örökös, tiszteletbeli elnöke, és a kiállítás létrehozója, Mayer László is.

(rojko)

HOLOKAUSZT'80

Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában

A HOLOKAUSZT EMLÉKEZETE SZEMTANÚ MŰVÉSZEK ALKOTÁSAIN

Folyóiratunk megjelenése után nem sokkal, október 13-án bezár a Magyar Nemzeti Galériában rendezett kiállítás, amely a magyarországi holocaust emlékezetét mutatta be, azoknak a művészeknek alkotásain keresztül, akik maguk is elszenvedői voltak a koncentrációs táborok, a gettó vagy a munkaszolgálat rémségeinek. A művek nagy többsége közvetlenül a felszabadulás után készült, a tanúságtétel szándékával.

„Aki elfelejti a történelmet, az arra ítéltetik, hogy újra élje azt.” – ezzel a George Santayana idézettel kezdte megnyitó

beszédét Baán László főigazgató, a sajtó képviselői számára rendezett tárlatvezetésen, április 15-én.

Voltak évtizedek, amelyek alatt ezeknek a műveknek többsége láthatatlanná vált: irattárakban, a Zsidó Múzeum raktárában „bujdokoltak” ezek a grafikák, albumok, képek. A tabusított közbeszédet megelőzően azonban, 1944 és 47 között azonban nagyon is működött a tanúságtétel igénye. Amint Farkas Zsófia, a kiállítás kurátora, a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár művészettörténésze elmondta, a művészek művészek maradtak, a legszörnyűbb körülmények kö-

KISS BÁN EDITH: RAWENSBRÜCK – TÁBORÉLET KÉPEKBEN

GERA ÉVA: EGY KÉP AZ AUSCHWITZ SOROZATBÓL

zött sem felejtették el, kik ők valójában. Dokumentálni akarták, mi történik velük, már a zsidó törvények bevezetésétől kezdve. Nemcsak a legnagyobbak, Kádár Béla, Bálint Endre, Gedő Ilka, hanem a kevésbé ismert grafikusok is, sőt olyan „civiliek” is, akiket a szenvedés, a gaztettek bemutatásának fontossága vagy éppen a gyermeküknek szánt mese adta kezébe a ceruzát. Igen, többnyire csak gyenge minőségű papír és néha csak ceruza csont vagy széndarab állt rendelkezésükre, mégsem mondtak le az alkotásról. A felszabadulás után sem hallgattak a szemtanúk, csak éppen nagyon hamar elvették tőlük a nyilvánosság lehetőségét.

A kiállításon többségében túlélő művészek munkáit mutatták be, akik hazatérve feladatuknak tekintették a tudósítást, szinte haditudósítóként dolgoztak, de még a háborús bűnösök tárgyalásairól is készítettek rajzokat.

A kurátor megfogalmazása szerint vizuális vádiratok ezek a művek, amelyek a 20. század történelmének, a magyar történelemnek tragikus korszakát ábrázolják.

(rojtkó)

HOLOKAUSZT'80

Nagykátá

2024. június 23-án került sor Nagykatán az izraelita temetőben a holokauszt 80. évfordulója alkalmából a mártír megemlékezésre és egy új obelisz felavatására.

A régi műkö obelisz a SOA túlélőinek egyéni hozzájárulásával készült el 1950-ben. A mai napig lehetőségeink szerint óvtuk azt, de már a betűk annyira megkoptak, hogy a mártírhalt halt hozzátartozóink neveit alig lehetett elolvasni. Sajnos azok közül már senki nincs életben, akik az előző emlékművet állíttatták, de mi, akik minden évben, csökkenő létszámban tiszteletünket tesszük a temetőben,

lélekben együtt vagyunk velük és az általunk sajnós nem ismert mártírokkal.

Közel egy éves kitartó munka eredményeképpen állhat az új gránit emlékmű a temetőben a régi helyén. Köszönet jár mindazoknak, akik anyagi lehetőségükhöz mérten egyéni támogatást nyújtottak és az új obelisz árának több mint 1/3-át összeadták. Ez a kezdeményezés jó példa volt, a nagykatái polgármester megkeresésünkre a testülettel közel ekkora összeget szavaztatott meg és nyújtott támogatást az új obelisz elkészítéséhez. Kaptunk támogatást

a ZSIMÁTÓL is. A hiányzó közel 1/3 részt a MAZSIHISZ biztosította. Köszönet jár a Dohány utcai Alapítványnak is az adományok összegyűjtéséért.

Az avató beszédeket Dr. Róna Tamás főrabbi, a MAZSIHISZ Rabbitestületének elnöke, Prof. Dr. Grósz Andor, a MAZSIHISZ elnöke és Dorner Gábor, Nagykáta polgármestere tartották.

A megemlékezést és avatást követően elhangzott a kaddis ima és elhelyeztük a megemlékezés köveit a felavatott új obeliszknél.

Fülöp Zsuzsa

RÉGI OBELISZK

ÚJ OBELISZK

HOLOKAUSZT'80

A Raoul Wallenberg Emberség Háza Egyesület

Idén országsszerte megemlékeznek az 1944-es szörnyű eseményekről, a magyar zsidóság tragédiájáról. Legtöbb áldozata a vidéki zsidóság deportálásának volt, de Budapest és benne kerületünk is bőven adózott az elszabadult gyűlöletnek. Még nagyobb lett volna a veszteség, még több drága halottat siratnánk, ha bátor emberek, köztük elsősorban Raoul Wallenberg és segítői saját életüket, biztonságukat nem kímélve, nem igyekeznek menteni az üldözötteket.

A Raoul Wallenberg Emberség Háza Egyesület egy összefüggő, névadójára emlékező programsorozatot kíván meg-

valósítani, elsődlegesen abban a városrészben, amit „Nemzetközi Gettó”-nak neveztek, és ahol nem csak a semleges államok által védett házak voltak, de Raoul Wallenberg egyik irodája (Tátra u. 6.) és a Svéd Vöröskeresztrel együtt alapított „kórház” (Tatra u 14-16) is.

Igy került sor június 26-án az Újlipótvárosi Galéria rendezvényére. Az Újlipótváros szívében levő kulturális színhely népszerű és látogatott a lakosság körében, eddig általában a művészetnek és irodalomnak adott otthont, most emlékezők töltötték meg. Lindberg Horváth Judit az egyesület alapítója

és vezetője köszöntötte a megjelenteket, üdvözölte az önkormányzat megjelent képviselőit, szólva az általa alapított és képviselt rendező egyesület működéséről.

Ezután Dombi Gábor, az Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem oktatója méltatta Wallenberg jelentőségét. Továbbiakban ő látta el a moderátor feladatát. Róbert Péter történész, egyetemi docens ismertette Wallenberg embermentő tevékenységét, különös tekintettel a környékre. Itt szinte minden házat különböző követségek vettek védelmükbe, svédén kívül voltak svájci, spanyol, portugál, de argentin, holland, sőt máltai, vatikáni, török védettek és egyéb védettek is. Sajnos ez gyakran nem jelentett sokat, például, Richter Gedeont a híres tudós gyártulajdonost, aki kormányfőtanácsos volt, a Katona József utca 21.szám alól hurcolták el és lőtték a Dunába. Wallenberget a szovjet csapatok letartóztatták, ma is rejtélyes okból lett a sztálini terror áldozata. Emlékét szobor és utcanév őrzi az Újlipótvárosban. Szita Szabolcs akadémikus professzor előadása Per Anger (1913-2002) életét, diplomáciai pályafutását foglalta össze. A budapesti háborús életmentés jelentős részese Stockholmban végzett egyetemet, majd kereskedelmi feladatokat kapott. Magyar kapcsolata 1942 novemberétől alakultak ki, a svéd-magyar árucseré szervezésében szerzett érdemeket. 1944 nyarától a Budapestre küldött Raoul Wallenberg követségi titkár tevékenységét segítette, főként a svéd levelek üldözöttéhez

juttatásával foglalkozott. Életveszélyes küldetések, országúti és téglagyári mentések részese volt. A nyilas terrort túlélte, majd a stockholmi külügyminisztériumban dolgozott. Haláláig a szovjethatalom áldozatává lett, elhurcolt Wallenberg sorsának feltárásán dolgozott. 1982-ben Jeruzsálemben Világ Népeinek Igaza kitüntetéssel ismerték el, a svéd kormány 2004-ben tiszteletére díjat alapított. Előadások után a közönség sok kérdést tett fel, amelyekre a moderátor és az előadók részletesen válaszoltak. Mivel a jelenlevők egy része – vagy felmenőik – átérték a városrészeknek ezt a tragikus korszakát az összejövetel itt személyes hangulatot kapott. Zárásul Lindberg Horváth Judit hangsúlyozta az egyesület feladatát: Mai ember számára bemutatni a történelmi tényeket a mai kor kihívásaival összefüggésben, tudatosítani a „Soha többé SOA” üzenetét, felemelni szavunkat minden hátrányos megkülönböztetéssel szemben. Példaképet állítani a fiatalok elé, felhívni a figyelmet a civil kurázi fontosságára, valamint a magyar társadalom érzékenyítése ezekkel a témákkal kapcsolatban. Ennek érdekében több érdekes rendezvényt fognak az Újlipótvárosban rendezni, amelyekre szeretettel várják az érdeklődőket.

Úgy tűnik, ez valóban így lesz!

Róbert Péter

INTÉZMÉNYEK

Szociális gondoskodás 2.

Előző lapszámunkban kezdtük meg sorozatunkat, amelyben a holokauszt túlélőkről és a másodgenerációhoz tartozó hittestvérekről való szociális gondoskodás helyzetét, lehetőségeit mutatjuk be.

BUDAPEST

A Herman Lipót Idősek Klubja a Síp utcában, a Héber Imre Idősek Klubja a Hegedűs Gyula utcában működik. Kádár György (vele, mint a BZSH Szociális ügyek osztály-vezetőjével) már előző számunkban is beszélgettünk, ő a Herman Lipót klub vezetője. A Héber Imre klubot Gál Etelka vezeti. Mindkét intézménynek a BZSH a fenntartója. Ellátási területük Budapest teljes közigazgatási területére kiterjed. Az alapító okirat szerint a klubok szolgáltatásának célja, feladata, hogy „lehetőséget teremtsen idős hittestvéreinek napközbeni tartózkodásra, társas kapcsolatokra, továbbá igény szerint megszervezze napközbeni étkezésüket, a jeles napok, a zsidó vallás közösségi megtartását”.

A hivatalos munkaszüneti és ünnepnapok kivételével mindkét klub az év minden napján nyitva van, és különböző

programokkal, foglalkozásokkal várja tagjait. Vannak, nem is kevesen, akik mindkét helyre járnak, mert hol itt, hol ott találhatnak a maguk számára érdekes elfoglaltságot. A Herman Lipót klubot 1978-ban alapították, a Héber Imre klubot 1996-ban az egyre növekvő igény kielégítése érdekében hozták létre a Hegedűs Gyula utcai zsinagóga körzetében. Nevét 2018-ban vették fel, emlékezve a körzet szeretett és tisztelt elnökére, akinek fia, Gábor most is a körzet megbecsült tagja.

Ez a két idősek klubja állami támogatást is kap, a létszámuknak megfelelően. Így a felekezeten kívüli időseket is fel kell venniük, de jellemzően zsidó emberek veszik igénybe a lehetőséget. (Többi, zsinagógához tartozó idős-klub kimondottan az odatartozó zsidóság számára létesült és működik.) Jönnek vallásukat aktívan gyakorlók, de olyanok

is, akik – és ez jellemző a holocaust túlélők második generációjára – nem kaptak vallásos nevelést, csak idősebb korukra vált fontossá számukra a zsidó identitás. Vannak, akik idősödve kezdtek el zsinagógába járni, megtanulni a valláshoz tartozó szokásokat és előírásokat, de olyanok is, akik nem lettek vallásosak, mégis jól érzik magukat ebben a közösségben. A Héber Imre klubnál szinte betelt a létszám: a felvehető tagok száma száz, és jelenleg több, mint kilencvenen vannak.

Népszerűek Tolnai Judit délutáni társasjáték foglalkozásai, amelyek kitűnő alkalmat teremtenek a szellemi frissesség, a memória karbantartására. Amikor ott jártam, éppen a különböző, régi csokoládé márkák felidézése szerepelt napirenden. Kéri Anna bridzselt tanítja a klub tagjait, de angol nyelvre is.

Ezek a tanfolyamok, ahogyan a torna vagy a többi előadás, a szoros kapcsolattartás a tagsággal, a Covid alatt az interneten folytatódott. Még Izraelből vagy éppen Svájcól is bejelentkeztek érdeklődők.

Nem volt könnyű mindezt megszervezni, de Gál Etelka ennek tulajdonítja, hogy a pandémia lecsengése után elég hamar újra indulhatott a klubélet. Tolnai Judittal és Brigivel nincsenek üresjárataik.

Szegedi Vera, aki szinte minden nap itt van a Héber Imre klubban, éppen papír virágokat készít, a Hegedűs zsinagóga ünnepi dekorációjához. Már rengeteg papír rózsát elkészítettek a „lányok”, ez elfoglaltságnak is jó, lehet közben beszélgetni, de nagyon hasznos is, mert az élő virág nagyon drága, és tönkremegy, a papír csokrok jövőre is elővehetők. A kézműveskedés amúgy is népszerű, kiderült, mindenki képes az „alkotásra”, senki se gondolja magáról, hogy ügyetlen.

A kézműves foglalkozásnak hamarosan vége, amikor megérkezik Bartosné Nagy Mária, a gyógytorna tanár. Már 5 és fél éve tornáztatja a klubtagokat, akik oly annyira megszerették az óráit, hogy hétfőnként be kellett illeszteni egy második órát is. A Covid alatt interneten keresztül folytak az órák, ahogyan a többi foglalkozás, a tanítás is.

A hölgyek – és két bátor férfiú – labdát, gumiszalagot és botot vesznek magukhoz, helyet foglalnak, és kezdődik az óra. Mária alaposan megdolgoztatja a csoportot, de mindenkire külön-külön is figyel, hiszen majdnem mindenkinek van valami egyéni problémája. A tartás javításra, az izomerősítésre, a légzőgyakorlatokra mindenkinek szüksége van, de természetesen csak a fájdalom határáig. A tanárnő a tanítványok folyadékbevitelére is figyel, harminc perc mozgás után kötelező a víz- vagy tea fogyasztás, utána folytatódik a

második harminc perccel az óra.

A környezettudatos életmód jellemzője az is, hogy a korábbi rengeteg papírpohár fogyasztás helyett a törzstagok üvegfestéssel saját elképzelésük szerint mintát, vagyis saját jelet festettek a poharukra, így mindenkinek megvan a maga pohara, amit a nap végén Brigi szépen elmosogat. Brigi korábban is szociális területen dolgozott, így gyorsan beilleszkedett a közösségbe.

Az utóbbi időben szenior tánc is szerepel a klub programjában, amit szintén nagyon kedvel a tagság.

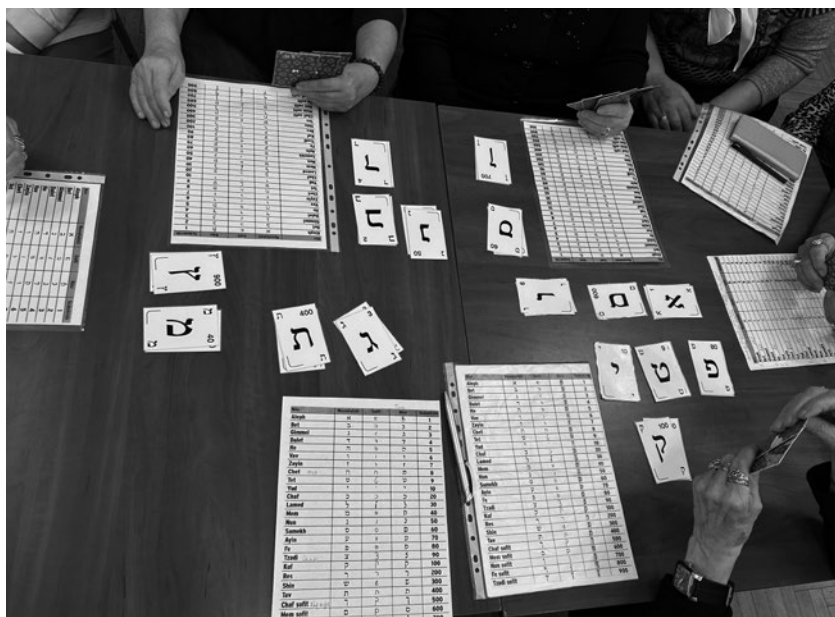
Tánc van a Herman Lipót klubban is, ahol Ország József péntek délelőttönként tanítja a vállalkozó szellemű tagságot. Az izraeli néptánc, a hora nem nehéz, és mivel körtánc, bármennyien összefogózkodhatnak, és lépegethetnek rá.

– A mozgás és a zene mindenkinek jót tesz – vallja a tánctanár, aki szerint a legidősebb és nehezen járó ember is jobban érzi magát a táncóra után. A résztvevők megerősítik Józsit, aki a Bálint házban is tanít, öröm számára, hogy az újpesti értelmi sérült fiatalokkal is foglalkozik, akik szintén élvezik a táncot.

A Herman Lipót klubban ebédelni is lehet, a Síp utcában a kezdetek óta működik konyha. A Laky konyháról érkező ételt néhányan szívesebben fogyasztják el együtt, mint otthon, egyedül. Az étel természetesen kóser, a főváros valamennyi zsidó intézményét a zuglói Laky konyhából látják el, a BZSH gondoskodik az étel kiszállításáról, akik igénybe veszik, a jövedelmük alapján fizetik a térítést.

Amikor a Herman klubban jártunk, ebéd után irodalmi délután következett. A klub rendezvényeit is gyakran látogató Erdődi Gábor költő, műfordító ezúttal Füst Milánról tartott előadást.

Kádár György klubvezető egyik legnehezebb feladatának

HÉBER BETŰK TANULÁSA A HÉBER IMRE KLUBBAN

tartja, hogy a Covid járvány után szinte szó szerint új életet kellett lehelnie a klubba. Sajnos tagságuk egy része a járvány áldozatává vált, de akik megmaradtak, sem könnyen tértek vissza. Mára szerencsére változott a helyzet. Egyre többen élnek a lehetőséggel, vesznek részt a kirándulásokon, járnak Horváth Árpád munkatársukkal a Dagályba, vagy éppen bográcsolni a Rómaira. Népszerűek a múzeumi programok, és mind többen járnak be a klubba kártyázni vagy éppen tanulni.

Mert úgy látszik, mindkét klub működése bizonyítja, hogy tanulni sohasem késő: a héber betűk, az olvasás elsajátítása is vonzóvá vált.

Az ünnepeket is megtartják, ez szintén fontos, hiszen sok az egyedül élő, főként a hölgyek között. Vannak közöttük, akik elveszítették a férjüket, és bár legtöbbjüknek vannak gyerekeik, unokáik, de mind jellemzőbb, hogy a következő nemzedék külföldön él. Ezért is olyan fontos, hogy a szórakozás mellett a klubok mentális és gyakorlati segítséget is nyújtanak. Igény szerint lehet egyéni és csoportos pszichológiai foglalkozásokon részt venni, vagy éppen ingyenesen igénybe venni a szakképzett pedikűröst.

Kádár György tapasztalatai szerint az önkormányzati idősklubok tulajdonképpen konkurenciát jelentenek, hiszen a szolgáltatásaik hasonlóak. De a vallás, a zsidóság igazi többletet jelent. Gál Etelka azt emeli ki, hogy azok az emberek, akik szinte semmit sem tudtak a zsidóságról, és többnyire csak a holokausztal összefüggésben hallottak róla, itt találkoznak a szokásokkal, legalább az alapokat, a hagyományt megismerik. Ennek jegyében tartják meg az ünnepeket, például mindkét klubban a szombatfogaszt, és működnek együtt a vallási és a világi vezetőkkel.

PÉCS

A pécsi, Jószolgálat-díjas Dr. Szántó László Szeretetotthon elődjét 1938-ban hozta létre a hitközség, idős, elesett tagjai részére. Deutsch Zsigmond, a hitközség akkori elnöke és felesége adománygyűjtő munkájának eredménye volt az otthon létrejötte. Az akkor rendkívül korszerű építmény lakói csak rövid ideig élvezhették a gondos ellátást. (Pécsett 1944. május 9-én alakították ki a gettót, június 4-én indultak a vagonok Auschwitzba, a 3500 ember közül 330-an tértek vissza, főként a munkaszolgálatos férfiak. Kevés volt a nő, ez is magyarázat arra, hogy sok lett a vegyes házasság, és egyre kevesebb a zsidó vallásra nevelt gyermek. A visszatértek közül 2010 és 2020 között mind többen meghaltak. Jelenleg mindössze 65-en fizetik a hitközségi adót. A felszabadulás után állami kézbe vették az épületet, amely továbbra is szociális otthonként működött.

A hitközség 2011-ben kapta vissza az akkorra már minden szempontból elavult, art deco stílusú épületet, melynek lakói között akkor már kevés volt a zsidó származású. De néhány

GOLDMANN TAMÁS, A PÉCSI ZSIDÓ HITKÖZSÉG ELNÖKE,
A SZOCIÁLIS OTTHON VEZETŐJE

évvel később, 2014-ben egy sikeres pályázatnak köszönhetően megkezdődhetett a felújítás. Goldmann Tamás, az otthon igazgatója, a pécsi hitközség elnöke vitt körbe minket (a budapesti Herman és Héber klubok tagjai közül is sokan részt vettek a tanulmányúton) a ma már minden szempontból modernnek tekinthető házban: a legfontosabb változás az akadálymentesítés, vagyis, hogy külső liftet hoztak létre. De az energetikai rendszer is megújult. Napelemeket helyeztek el a tetőn, a falak külső-belső hőszigetelést kaptak, kicserélték a nyílászárókat, a fűtési rendszert és a közművezetékét is. A felújítás azóta sem maradt abba, ebben az évben az emeleten cserélték ki a padlólapokat.

Dr. Szántó László, akiről a nagy felújítás után elnevezték az otthont, harminc éven keresztül ingyen gyógyította a lakókat.

Jelenleg 58-an élnek itt, közülük mindössze 4-en zsidók. Ezért, bár a konyha kiépítése alkalmas lenne rá, nincs kóser koszt.

– Felmértük az igényeket, természetesen, ha lenne rá igény, biztosítanánk – mondja Goldmann Tamás, akitől arról is értesültünk, hogy népszerű az otthon, hosszú a bekerüléshez a várakozási idő, de mindig fenntartanak egy szobát arra az esetre, ha zsidó jelentkező van. Zsidó istentiszteletet rendszeresen tartanak. A MAZSIHISZ és az állam is támogatja a működésünket, a pécsi önkormányzat 12

éve szállt ki a támogatásból.

Az átlag életkor 86 év náluk. Élnék itt a – földszinti szobákban – súlyosan mozgássérült és demenciában szenvedő, minden tekintetben segítségre szoruló betegek, de az emeleten mozgásképes, teljes szellemi frissességnek örvendő idős emberek, nagyrészt hölgyek is. A legjobb állapotban lévő apartmanban laknak, a többiek 2-3 vagy 5 ágyas szobában.

Az intézmény, amellett, hogy a zsidó hitközséghez tartozik, módszertani központként is működik. A Covid sajnos visszavetette a nagyon fontos közösségi programokat, a családok bekapcsolódását az otthonlakók életébe. Ezen csak részben segített, hogy akinél lehetett, létrehozták az internetes kapcsolatot, de ez mégsem ugyanaz, mint személyesen találkozni az unokákkal, a dédunokákkal, a gyerekekkel. Szerencsére az újra indított családi napok megint népszerűek. Erről a közösségi oldalra felkerült fényképek is tanúskodnak: minden korosztály látható, amint jókedvűen szórakozik, vagyis együtt a család.

Minden napnak megvan a programja: hétfőnként kvízt, kedden zöldség- és gyümölcs feldolgozás, aminek eredményeként minden lakó, azok is, akik nem vettek részt a munkában, kap egy deciliter gyümölcslevet, szerdán a terápiás kutyával találkoznak, csütörtök a gyógytornáé, pénteken zenés programot tartanak. De jótékonykodnak is, például télen az otthon elé télikabátokat akasztottak ki, hadd vigye, akinek szüksége van rá. A kánikulában pedig oázissá változtak: bárki bekopoghat hozzájuk egy pohár vízért.

SZEGED

A Szegedi Zsidó Hitközség Szeretetotthonának Rácz-Komlósi Soma a vezetője. A 22 személyes intézményben jelenleg 23-an laknak.

- Megkeresett bennünket egy holokauszt túlélő családja. A hozzátartozójuk kórházba került, a továbbiakban 24 órás felügyeletre van szüksége – mondja az otthonvezető. Megoldottuk, egy nagyméretű, kétágyas férfiszobát háromágyassá bővítettünk.
- Az otthonnak jó híre van a városban, sokan szeretnének itt elhelyezést kapni, jelenleg 4 férfi és közel 60 nő szerepel a várólistán. A nők a lakók között is nagy többségben vannak, mindössze 3 férfi gondozott él az otthonban.
- Szegeden nagy múltja van a zsidó idősgondozásnak. Már 150 évvel ezelőtt is igyekezett ellátni a hitközség az idős rászorulókat. A jelenlegi helyén, az Új Zsinagóga mellett (ahová igény szerint átkísérik az időseket), a hitközség székházában 1950 óta működik a szeretetotthon. Van könyvtárunk, gyönyörű dísztermünk és kóser konyhájuk.
- A hitközség első emeletén található az otthon, és nagy előnyünk, hogy itt helyben van a kóser konyha. Országos felvételi körzetű intézményként más felekezethez

A HÉBER IMRE KLUB TAGJAINAK LÁTOGATÁSA SZEGEDEN

tartozó lakóink is vannak, sőt, ők vannak többségben, de a kóserág szabályainak megfelelően készített ételeket nagyon szeretik. Szakácsnőnk rendkívüli szakértelemmel egyesíti a házas, magyaros ízeit a kóserág szabályai-val – árulja el Rácz-Komlósi Soma.

Az otthon vezetőjétől azt is megtudtuk, hogy nagyon különböző állapotú lakóik vannak: körülbelül az itt élők fele föntjáró, ők részt vesznek a különböző foglalkozásokon, a gyógytornán, a játékokban, szívesen kiülnek a városi önkormányzat segítségével megújított kertbe. A személyes beszélgetés, a kiemelt figyelem különösen fontos az első időkben, amikor valaki bekerül az otthonba, és kénytelen feladni az önállóságát. Vannak, akik már csak az ágyban tornáznak, velük is foglalkozik mentálhigiénikus. És vannak olyanok, akik sajnos már erősen küzdenek a demenciával. A kezdeti kis feledékenység, szétszórtság náluk súlyosbodott állapotra fordult.

- Kis létszámú otthon a miénk, de talán ezért is családias a hangulat. Nálunk személyes a kapcsolat mindenkivel, és az is fontos, hogy a gondozók, a szakemberek is jó hangulatban, elhivatottan végezzék a munkájukat – mondta befejezésül Rácz-Komlósi Soma. Megbeszéltük, hogy mivel reményeik szerint lesz lehetőségük korszerűsítésre, fejlesztésre, amint ez megvalósul, beszámolunk róla.

Az összeállítást Rojkó Júlia készítette

INTÉZMÉNYEK

Mit ér az ember

A magyar szociálpolitika kialakulásában a neológ zsidóság jelenlétére igazán büszkéek lehetünk. Mind a gyermekvédelemben, mind a fogyatékos ellátásban, de a szegénygondozásban is ott voltak eleink. Segítették nem csupán hitsorsosait, hanem a teljes magyar társadalom bajba jutott tagjait.

Ez a hagyomány átöröklődött az államszocializmus 40 évén, így mikor a rendszerváltáskor a szociális nehézségek mintegy „kidőltek a szekrényből”, hitrokonaink az elsőként reagáltak a társadalmi változásra, és – ugyan magyar állampolgárként és nem zsidóként – fontos részt vállaltak a szegénygondozásban, hajléktalan ellátásban, gyermekvédelemben.

Hitrokonaink, de nem a hitközségünk.

A MAZSIHISZ és elődei folyamatosan folytattak segélyezési tevékenységet, és működtettek bentlakásos, később nappali idősellátást, sőt később bentlakásos fogyatékos ellátást is, de ezeket a kereteket nem követte a törvények által lehetővé tett biztosított ellátások rendszere. Az egyházunknak, úgy gondolja alapvetően a hitélet biztosítása a feladata, és emellett csak kevés energiát kíván fordítani a bajba jutottak istápolására. (Az anyagi forrást azért nem említem, mert aki nyitott szemmel járt az országban, az láthatta – különösen a 90-es évek végétől –, hogy a szociális ellátás az egyházak részére jó üzlet is tud lenni. Innen, az oly rosszul hangzó „biznisz egyház”, kifejezés a magyar nyelvben.)

Nem is lett volna ezzel a gondolkodással különösebb baj, ha a magyar állam nem gondolja azt a jóléti pluralizmus jegyében, hogy egyre nagyobb és nagyobb szerepet szán az egyházaknak. A mai napig távolnak ezek a lehetőségek – és a MAZSIHISZ-t leszámítva – az összes többi egyház szociális ellátórendszereket épít. Olyan példa is van, ahol az egyház fő tevékenységi területévé vált a szociális segítség, és erre bővült rá a hitéleti tevékenység.

Miért gondolom én hibának a MAZSIHISZ hozzáállását?

Mert egyrészt elveszítjük azokat az – akár halachikusan is – zsidó embereket, akik vallási szertartásokon még nem tudnak – akarnak kapcsolódni hozzánk. Ugyanakkor egy számukra már létező, érzékelhető (szociális jellegű) szükséglet kielégítése után akár, növelhetnék is a zsinagógákba járók számát. Így azonban megtalálja őket jó esetben az EMIH – így legalább megmaradnak a zsidóságnak –, rosszabb esetben valamelyik keresztény gyülekezet.

Másrészről azok a jelenleg is már közösségeinkbe járó hittestvéreink nem kapnak zsidó gondoskodást. Bajsaik esetén vagy az állami ellátást vehetik igénybe, amely általában sanyarúbb eszközparkkal rendelkezik, vagy valamelyik keresztény egyház jobb feltételek mellett működő szolgáltatásait – a jó évtizedik plusz pénzhez jutott egyházi kiegészítő

normatíva miatt – veheti igénybe. Biztos vagyok benne, hogy nagyon tisztességes ellátást kap ott mindenki, de egy zsidó ember idegenül fogja magát érezni egy kereszt árnyékában...

Harmadrészt azért is tartom tévesnek a felfogást, hogy nem fordítunk kellő energiát a szociális kérdéskörnek, mert a neológ zsidóság társadalmi jelenlétét pozitíven határozhatja meg egy erős szociális ellátórendszer. Nem zsidó munkavállalók és kliensek egyaránt vihetik jó hírünket ország szerete, miként viszik is azon kevés helyen, ahol jelen vagyunk a szociális rendszerben. Az elmúlt időszakban volt szerencsém több egyházi szociális rendezvényen részt venni, ahol a már hálózatban lévő egyházak szolgáltatói örömmel fogadnak minket és várják csatlakozásunkat a hálózati rendszerükbe. (Mindeközben mi csak most kezdtük meg a saját rendszeren belüli – no nem együttműködésünket – ismerkedésünket.)

Hol tartunk most?

Pénzbeli és természetbeni ellátások:

- hagyományos segélyezés: a random beérkezett kérelmeket a szociális osztály rendszerezi és az ügyvezető igazgató dönt a segélyek megadásáról. A rendszer kiszámíthatatlan ki mennyit, mennyi időre kap. / A szociális osztály Kádár György vezetésével az ORZSE bevonásával elkészített egy modern Segélyezési Szabályzatot, ami megfelel a szakmai elvárásoknak, kiszámítható a klienseknek/
 - A II. Generáció Együtt programja. Az elosztási rendszer érzékeny a társadalmi kihívásokra, ugyanakkor lebonyolítása nehézkes.
 - JAD BEJAD Program: Igazi krízisprogram. Gyors ügyintézés és kevés informálódás jellemzi. A Covid helyzetre jól reagált, de mindenképpen szükséges a célcsoportok különválasztása.
 - MAZSIHISZ dolgozói támogatás. Gyors krízisprogram. Teljesen párhuzamos a JAD BEJAD egyik célcsoportjával (dolgozók).
 - Szükséges lenne a adományozás modern kiépítése: gyűjtés, támogatás, mentorálás.
- Ehhez azonban szükséges volna a közösségépítés módszeres és modern megkezdése.
- Természetbeni adományok módszeres kialakítása (mit ki-nek, hogyan stb.)

Nappali ellátások, étkeztetés:

- Szabadidős tevékenységek, kulturális, vallási programok jellemzik. Étkeztetést biztosít. Budapest, Debrecen, Feltétlenül fejlesztendő egy támogató szolgálattal / szállítással – ez

is normatív ellátás/ kb. 190 főre van engedély tényleges engedély valóságban 85- töltünk be.

- szociális étkeztetés egész Budapest területén kb. 140 adag, Debrecenben k. 30 adag, Szeged 50 adag
- Hiányoznak a szociális munka egyes alapeszközei: tanácsadás, ügyintézés segítése stb. Elemeiben a szociális osztály végez ilyesmi feladatokat, de a túlterheltség és a feladatok összevonása miatt ez a feladat nem megoldott.
- Támogató szolgálatra egy ilyen korfával rendelkező szervezetnek égető szüksége van.
- Szervezés alatt van a házi segítségnyújtás kialakítása

Szakosított ellátások

- Három idősek otthona van a MAZSIHISZ fennhatósága alatt. Budapesten az Újpesti otthon jó infrastrukturális állapotban van. Az engedélyekhez képest a kihasználtsága alacsonyabb. A szegedi otthon rossz infrastruktúra mellett nem gazdaságos. A pécsi otthon kielégítő infrastruktúra mellett gazdaságosan működik. Az újpesti értelmi fogyatékosok otthona elfogadható infrastruktúrával működik.
- Módszertani Központ Jelenleg csak az engedélyes ellátás koordinálását végzi, azt is elsősorban online.

A MAZSIHISZ Közösségi szolgálat a MAZSIHISZ fenntartásában áll. Kijelölt feladata az Együtt program és a JAD BEJ-AD. Feladatai ellátásához természetesen veszi a BZSH által működtetett, szintén két tagú Szociális Osztály segítségét. (Itt teljesen feladatokat összekavarva 7 fő dolgozik, akik az alapellátásért is felelősek).

A Szociális Osztály ügyintézi a hagyományos segélyezést és vezeti a Síp utcai nappali ellátást. De az osztály feladata a nyaralások megszervezése is a MAZSIHISZ balatonfüredi nyaralójában.

Új ellátás a házi segítségnyújtás Budapesten. 60 fő ellátására van engedélye. Egyelőre vannak szabad kapacitások.

Mit tegyünk hát?

Először is építsünk közösségeket! Erre ma nagyobb szükség van – és lesz –, mint bármi másra. Ehhez azonban szükségünk van a rabbik mellett olyan szakemberekre is, akik ismerik a modern eszközeit a közösségfejlesztésnek. Hagyományaink tiszteletben tartása mellett akkor leszünk hatékonyak, ha komolyan vesszük ezt a feladatot.

Tanítsuk meg a bajban lévőket alkohol, drog nélkül élni! Ehhez a rabbik mellett mi szociális segítők is kellünk. Szólítsuk meg a gyermekeiket nevelő családokat! Mutassuk meg, hogy az információs társadalomban is lehet beszélgetni és az Ö'való számára kedves életet élni! De ehhez együtt kell dolgozni vallási és világi segítőknek. Szólítsuk meg a párokat, hogy igen, lehet olyan házasságban élni, amelyben mindkét fél kiteljesedhet! De ehhez szükség van családterápiás ismeretekre is. Szólítsuk meg az középkorúakat és mutassuk meg, hogy életüknek ebben a szakaszában szükség van rájuk és tapasztalatukra a zsidó közösségnek! Ápoljuk a szépkorúakat testileg és lelkileg is! De ezt is csak együttműködve lehet. Segítenünk kell a fogyatékosokon, a szenvedélybetegeken, a magányosokon! De meggy ez a közösségünk összefogása nélkül?

Pécs, 2023.november 29.

Goldmann Tamás

KÖNYVAJÁNLÓ

Holnap kitör a Vezúv

SÁGI GYÖRGY ÚJ REGÉNYÉNEK KÉZIRATÁRÓL

Az ún. könyv-fül így foglalja össze a regény lényegét:

Sági György új regénye Pompeji ősi városában játszódik, ahol a mából a múltba tévedt főhős az emberi lét értelmét vitatja meg újdonsült barátjával, miközben a Vezúv kitérésének vészjósló előjelei árnyékolják be a város lakóinak utolsó napjait.

A szerző egyes szám első személyű hangja nem titkol-tan azonosul a váratlanul a múltba cseppent főszereplővel, aki egy turistacsoporttal érkezik a Vezúv lábához. Az út során találkozik egy titokzatos idegennel, aki mintha a

város élő lelke volna. Kísérőjéül szegődik Pompeji felfedezése közben, segít feltárni az ókori település múltját és rejtélyeit. Izgalmas találkozásokon keresztül vet fel olyan kérdéseket, mint az identitás, az idegenség, a hit és a szabadság. Végig követjük őket a kocsmába, a korabeli fürdőbe, majd egy előkelő házba, az úton végig társuk a kettőjük közti diskurzus, érzéki élvezetekről, judaizmusról, zsidókról és rómaiakról. Helyszín a Római Birodalom, Pompeji utcaképe, tógát viselő lakóival, gladiátorokkal az amfiteátrumban, gazdag lakomákkal és a hordóban érlelt római különlegességgel, a garummal.

A regény központi szimbóluma, a vulkán, tökéletes metafora az élet kiszámíthatatlanságára és törékenységre, az egyre jobban kibontakozó filozófiai beszélgetések pedig rávilágítanak a mindenség alapvető kérdéseire. A könyv egyszerre szórakoztató és elmélyült, tele szimbólumokkal és irodalmi utalásokkal, amelyek elmélyítik a történet mondanivalóját.

Vári György így ír a regényről:

A kultúrák, civilizációk, világok ideje lejár, a nemzedékek jönnek és mennek. Az, ami nem szervesen pusztul el, furcsa módon, néha, megmarad, mint Pompeji és intenzív, halott jelenléte alkalomról-alkalomra zavarba ejtően közel hozza a múltat. Pompeji időkapuvá lesz ebben a könyvben, a teremtő fikció számára, hirtelen megmutatkozik, mennyire összeszövődik az I. század válságkorszaka a miénkkel, kétezer év távolságból. Vannak idők, amikor

mindenki úgy érzi, hogy a dolgok nem mehetnek többé tovább úgy, ahogy eddig mentek. Vannak, akik a katasztrófa előszelét érzik, Sági György új regénye pedig azt igyekszik megérteni, milyen fontosságot fenyegetett akkor és milyen fenyegetet ma a válság, hogyan válik bizonytalanná a folytonosság és a béke és látjuk, hogy a kultúrtörténeti esszéregény erotizáló nyelve hogyan szeretne mindennek ellene szegülni. Arról próbál elgondolkozni, mire jók az egymással rivalizáló hagyományok, kínálnak-e kapaszkodót, vagy csak a káoszt növeli versengésük, amelyből kinő a születő kereszténység. Egy nap a történelem két oldalán, a katasztrófa előszelében, úgy, mintha a béke, a pax romana örök volna, tárgyi és szellemi kultúrájával együtt. Mintha közben mindenki tudná, hogy a régi világ halálra ítéltetett. Úgy, hogy közben aktuális marad, fenyegető és felemelő. Mint Pompeji romjai máig.

KÖNYVAJÁNLÓ

Korszakokon át

Pelle János új könyve sokat emlegetett és tárgyalt korszakkal és jelenséggel foglalkozik. A szerző maga is több könyvet publikált ezekről, amelyek jelenleg is az oktatás és kutatás jeles segédanyagai, de egyúttal érdekes és fontos ismeretterjesztő feladatot látnak el. Most megjelent átfogó jellegű munkája a „Zsidókérdés” és magyar társadalom 1938-1956 vállalja egyrészt az áttekintést, a hasonlóság megkeresését az álláspontokban, másfelől a néha kevésbé ismert történetek, jelenségek leírását, különféle magyarázatainak összevetését, tudományos bírálatát. Célja érdekében rengeteg dokumentumot tanulmányozt át, sokat idéz, néha vitatkozik is velük. Berend T. Iván professzor előszava személyes hangon méltatja a könyvet, amelyet „nem tudott letenni”, saját kortársi élményei dacára megrázta a benne található „egyszerre történelmi és pszichológiai” anyag. Kiemeli a szerző bátorságát, amellyel „kényes” témáját „szókimondással” és őszintén tárgyalja. Értékelésével a figyelmes olvasó csak egyetérthet!

Monografikus munkája elején a bevezetőben és első három fejezetében a szerző túllépi a címben jelzett időhatárt. Fogalmi magyarázata a „zsidókérdés” – amelyet ő is idézőjelbe tesz – néven összegyűjtött problémakör kialakulását jóval régebből vizsgálja, első évszáma 1753, helyszíne Anglia. Igaz, hogy utána több mint egy évszázadot ugrik. Persze ehhez a történész még csatolhat a történelemből majd kétezer évet, ha a korai zsidó történelem szintén eseménydús korát is figyelembe veszi. Közép-Európa, majd

Magyarország vizsgálatánál az antiszemitizmus megjelenésénél nagy jelentőséget tulajdonít a vérvádaknak. Az erősödő asszimiláció nem hoz megoldást, megjelenik a cionizmus, amelyet a bekövetkező tragédia igazol. Veszített világháború, 1919, Trianon bűnbakja lesz a zsidóság és 1938-tól a zsidótörvények az állam által elfogadottá teszik a faji ideológiát.

A könyv nyitófejezete Az előítélet forrásvidékén címmel a vérvád lelki okait tárgyalja, de Tiszaeszlárnál a falu szociális viszonyait is fontosnak tartja. Kronológiát ad az újabb kori hazai vérvádokról, teljes terjedelemben közöl egy népballadát. Ezt olvasva eszembe jutott az a vidéki eset, amikor a „Kutya zsidó, nem fájt-e a te szíved...” kezdetű „vérvádas nótát a gyerekeknek betanító énektanár (még a rendszerváltás előtt) megúszta a felelősségre vonást, hivatkozván arra, hogy ez népdal. Következő évtizedekben némileg csitul az uszítás, de a háború végén már kifosztanak és bántalmaznak – főleg vidéki – zsidókat. 1919-ben a népbiztosok származása miatt vonják felelősségre a magyar zsidóságot, az Ébredők az utcán verik a zsidókülsejű járókelőket és bevezetik az egyetemi felvételeket korlátozó numerus clausust. Gazdaságilag viszont nem támogatják a fejlődés megzavarását, így a 30-as évek végéig csendesebbek a zsidóellenes megmozdulások. Utána viszont már a náci Németország támogatásával annál erősebbek lesznek! Az első zsidótörvényt a magyar közvélemény, be-

leértve a népi írókat helyesli, még a vezető zsidó körök is azt várják, hogy „kifogja a szelet a vitorlákból”, mérsékeli az antiszemitizmust. (A felsőház zsidó küldöttei meg is szavazták!) Csalódtak, inkább az „évés közben jön meg az étvágy” közmondás jellemzi a további éveket! Elemzi Horthy álláspontját, aki meglepő módon már az első zsidótörvényt se helyezte, igaz hogy „gazdasági okból”. Pelle végig kiemelten foglalkozik a sajtó szerepével, sokat idéz korabeli lapokból. Vizsgálja a hátteret is, észreveszi a különbséget a miniszterelnökségi és külügyminiszteri sajtó hangvételében. Utóbbi valamivel pozitívebben áll a zsidósághoz! Névük tömegét említi, politikusokat, írókat és egyszerű munkásokat egyaránt. Utóbbiaknál nem hallgat a nyilas sztrájkokról sem. A hadsereg és a parlament élenjár a zsidók elleni uszításban. Keveslik az egyre újabb megszorításokat, amelyek pedig már a magánéletet is érintik, egyre több a nyilas bennük, pedig közintézményekben még tilos a párttagság. Sajnos már vér is folyik, Magyarország belép a háborúba és a Keokh, a külföldieket ellenőrző hivatal kitoloncol 15.000 zsidót, akiket Kamenyec Podolszkijban a németek azonnal legyilkolnak. Szociális problémákat a zsidó földbirtokok felosztásával próbálják megoldani. Hadbalépés után a zsidók nem bízva a magyar rádió objektivitásában egyre inkább a külföldi – főleg angol – adásokat hallgatják. Este háromnegyed 10-kor a 261-es hullámhossz jelenti a reményt nekik, amit a nyilas lapok is észrevesznek és gúnyosan „Zs-vitaminnak” neveznek. Részletesen foglalkozik a különböző lapok pl. a Magyar Futár demagógiájának sikerével. Sajnos a hivatalos szervek is állandóan zaklatják a zsidó állampolgárokat, néha egész mondvacsinált vádakkal, pl. 1943-ban a kétfilíresek gyűjtésével gyanúsítják őket, mivel azokban hadi célra is használható rézanyag van. Ebben volt valami igazság, de éppen a Weisz Manfréd-gyár akciója volt és a hadianyag a tengelyhatalmakhoz irányult! Parlamenti felszólalások zöme is előítéleteket tükröz, ahogy Vérebek a parlamentben című fejezet idézetei bizonyítják. Jóleső kivétel Bajcsy-Zsilinszky és Nagybacsoni – Nagy Vilmos beszédei. Hadiesemények, az esetleges vereség hatása jól megfigyelhető, 1942 őszétől kezd mérséklődni a hangulat a zsidósággal kapcsolatban is, bár még a reklámok „zsidómentes kávéházakat” ajánlanak. Szárszón a híres találkozón már nem foglalkoznak a zsidókérdéssel, de némi aggodalom észlelhető a háború utáni esetleges visszacsapásról. 1944. március 19-én a német beavatkozás véget vet a kibontakozó reményeknek, a bevonuló csapatok nem találnak ellenállásra, az új vezetés gátlások nélkül enged a zsidókat illető kívánságoknak. „Gyűlöletorgia” kezdődik, de a nagy többség könnyen szemléli a tragédiát, ennek okait a szerző a szovjetektől és területvesztéstől való félelemben látja. Ennek a tragikus évnek nem az ismert eseményeit részletezi, inkább az előzményekre és a követő évekre helyezi a figyelmet. Hangsúlyozza, hogy nálunk se volt rosszabb a helyzet mint általában Kelet-Eu-

rópában. Még Auschwitzban is 111 (főleg „népi német”) magyar állampolgár SS van, de 10-zel kevesebb mint litván. Idehaza a hivatalos propaganda mindent megtesz az esetleges sajnálkozás visszaszorítására. Felújítják a rituális gyilkosság meséjét, újra (ötödszörre!) kiadják Bary József tiszsaeszlári vizsgálóbíró vérvádas könyvét, ismét vetítik a Jud Süsst, bemutatják az Ártatlanok című színdarabot. Létrehozzák a Zsidókérdést Kutató Magyar Intézetet, melynek Harc című hetilapja áltudományos írásaival élenjár a zsidók elleni hangulatkeltésben. Igazgatója, Bosnyák Zoltán 32 rádióelőadásban magyarázza meg a zsidóság kártékony és veszélyes szerepét a magyar lakosságnak. Egyes értelmiségiek nem átalítottak részt venni ebben a dicstelen kampányban! Versidézetek szomorú olvasmányként tanúskodnak erről! A Fenyő Miksa által említett „megmértelyezett közvélemény” a háború után sem nyugszik, és a szerző átvezetésként szlovák és lengyel párhuzamokkal igazolja, hogy másutt is így volt. Ennek már csak pszichológiai indokai vannak – talán kórtaniakat is lehetne mondani... Nagy szerepet tulajdonít a tömeglélektannak az antiszemitizmus történetében, hatással van rá Székely Béla méltatlanul elfeledett munkássága és 1936-os könyve. Műve második felében az új rendszer első 12 évével foglalkozik, nagy alapossággal, sok eddig kevésbé ismert tény és szereplőt felvonultatva. Kaposvári példát hoz a népbíróságok mai szemmel nézve gyakran hibás, politikailag befolyásolt működésére. Ne felejtjük el azonban, hogy milyen friss volt még a rémtettek emléke! Az, hogy becslés szerint a népbíróságokban ítélezők 85%-a maga is üldözött volt megfelel a méltányosságnak, de szította a nem kialvó antiszemitizmust. Külön fejezet vizsgálja („Őszinte szó” és hisztéria) a baloldal fanyalgását a visszatért zsidók gazdasági próbálkozásaival szemben. Nem eléggé lépnek fel a hagyomány ellen, könnyen és tömegesen veszik fel a volt un. „kisnyilasokat” a Kommunista Pártba. Partner volt ehhez a szemlélethez a Nemzeti Parasztpárt is, Veres Péter beszédei nehezen félreérthetők. Mivel vidékről szinte minden zsidót deportáltak, az ingatlanok, föld, állatok visszaadása a kisszámú hazatérőnek is konfliktusokat teremtett. Persze a kistulajdon is gazdát cserélt, elveszett a volt deportáltak számára. Jól mutatta ezt az 1945-ös népdal: „Ha a gettó nem lett volna Ingem-gatyám most se volna...”

Nagyon részletesen tárgyalja a halálos áldozatok miatt már nem eltitkolható kunmadarasi pogromot. Itt a hagyományos gyermekgyilkossági gyanú mellett már megjelenik a feketézés vádjá is. Noha a zavargás kezdeményezői zömmel kommunista párttagok, mégis a helyi értelmiségre irányítják a megtorlást, akik elsőfokon szigorú népbírósági ítéleteket kapnak, amelyeket másodfokon nem tudnak igazolni, kénytelenek enyhíteni. A falu lakosait kellemetlenül érintette a zsidók tulajdonának előző visszaadása, még a tárgyaláson is elhangzott védekezésül: „A párttitkár a Schwarcz bundáját hordja!” Az indulatokra, amelyek

országszerte feltörnek, jellemző, hogy pl. Szolnokon sokallják a zsidó népkonyha adagjait, el is érve a két fogás egy táltra csökkentését, a Mecsekben zsidó árvagyerek Joint táborát fenyegetik. Utal a könyv a makói zsinagóga felgyújtására és más esetekre is, 1946 első felében 12 ilyen esemény történt Magyarországon. Nem mérhető egyikük sem a néhány hónappal későbbi miskolci lincselésekhez, melyek a könyv legterjedelmesebb fejezetét teszik ki, előtte részletesen ismerteti az egykor virágzó zsidó közösség történetét is. A munkásság ekkor az infláció miatt nyomorog, 1945 nyarán már éheznek, a kevés megmaradt zsidó közül az ügyesebbjei bekapcsolódnak – a néha bizony „fekete” –kereskelembe, és valamivel jobban élnek. Különösen kiéleződik a helyzet a forint bevezetése előtti hetekben, és a kommunista párt élére áll a feketézők elleni kampánynak, akasztófát követelnek számukra. Így is lesz, Miskolcon a kommunista munkástüntetés lincselésbe torkollik, a már letartóztatott két zsidó malomtulajdonost rettenetesen megverik, egyikük bele is hal. Belejöttek, másnap megint zsidót ölnek, de már egy rendőrtiszt az áldozat. A szerző megvilágítja a hátteret, a kommunisták ambivalens szerepét az ügyben, amelyet a felbujtók felmentése is mutat. Mindenesetre ezek a tragikus események hozzájárultak a magát fenyegetettnek érző zsidóság körében a kivándorlási vágy fokozódásához, elsősorban a születő zsidó állam felé. Ez a tendencia egyre erősebb, 1946-ban Márai Sándor nagyon pesszimista – ahogy A megbékélés esélyei című fejezetben olvashatjuk – bár ő a megmenekült zsidókat is hibáztatja. Sokan vannak a hivatali posztokon és az új hatalmi szervezetben, ráadásul ezek az „alzsidók”, a zsidóság legrosszabb elemei. Sokat idéz tőle és ha nem ismernénk kiállítását az üldözöttek mellett, ezek alapján bizvást antiszemitának lehetne minősíteni. Bibó István és Molnár Erik

tanulmánya a magyar közélet különböző csoportjainak nézőpontjából világítja meg a zsidókérdést, de a következő fejezet címe (Vesztett illúziók), Illyés és a népi írók elleni támadásai igazságtalanok, túlzó általánosítások. 1948 után a gyűlölet nyílt megvallására kevesebb lehetőség van csak pl. a meccseken. Továbbélését jelzi a vérvád vidéki megjelenése, sajnos egyes hatalmi intézkedések mint az államosítás és főleg a kitelepítés (az otthonukat így elvesztettek legalább 20%-a zsidó) nagyon érzékenyen érinti a zsidó polgárság vagyonosabb rétegét. 1956-os forradalom nélkülözi az antiszemita vonásokat, bár egyes településeken megjelentek a zsidóellenes jelszavak. Érdekes módon a megtámadottak többnyire a vallásos, hagyományos életmódú zsidósághoz tartoztak, tehát ellenük a tradicionális antiszemitizmus érvényesült. Forradalmi szervek mindeütt felléptek védelmükben. Zárófejezetében Hajdúnánás példájával részletesen bemutat egyet közülük, itt a helyi zsidókat tették felelőssé azért, hogy a szovjet csapatok 1944 novemberében elhurcolták a férfi lakosság nagy részét. Az nem zavarta a pogromszervezőket, hogy a teljes deportálás miatt akkor egyetlen zsidó sem volt a községben! Nem csoda, hogy 1956 őszi bántalmazásuk után a közösség Debrecenbe menekült és néhány hónap múlva valamennyien Izraelbe vándoroltak...

Terjedelmes függelék zárja Pelle János könyvét, jó alapot nyújtva a további kutatáshoz, bár a Kocsis Kiadó gondozásában megjelent munka jó képet ad a korszakról, a névmutatóban minden vélemény hívei, illetve ezen évek kis és nagy szereplői egyaránt megtalálhatók.

Nagyon ajánljuk e könyv elolvasását!

Róbert Péter

PORTRÉ

Sommer Katalin, a túlélők arca

Nemrégén ünnepeltük a 85. születésnapját. Egyike ő a holokausz túlélőknek, úgyis mondhatnánk ő lett az arca és a hangja azoknak, akik fontosnak tartják, hogy elmondják, mi történt velük és családjukkal a magyar történelem legsötétebb korszakában. Mi készíteti őt erre, miért vállalja sokadszor is a rendhagyó történelem órákat, az utat a hazai és a nemzetközi Élet menetében? – erről kérdeztük Sommer Katalint, akivel rendszeresen találkozhatunk a Hegedűs-Csáky zsinagógában is.

Évtizedekig a Magyar Televízió sminkmestereként ismertük. Ő volt az első, aki ebben a státuszban munkát kapott a tv-nél.

Több mint húsz év után váltott: színházaknál dolgozott, önálló vállalkozóként parókakészítő üzletet nyitott, azután új korszak következett az életében.

Mindig fontos volt számára zsidósága, akkor is hordta nyakláncán a Dávid-csillagot, amikor az nem volt divatban, a tv-nél rá is szólt egy rendező, de nem változtatott. „Hordtam én ezt a ruhámon is” – válaszolt vissza. Különben sokáig nem foglalkozott a származásával.

Nem volt még 6 éves, amikor édesanyjával és öccsével ott sorakozott a Duna-parton. Együtt sírt a többi gyerekkel, maguk sem tudták, miért zokognak, egyik gyerek rákezdett, a többi

folytatta. Ők a sor végén álltak, majdnem a Pozsonyi útnál, nem tudták, hogy a sor elején a nyilasok már lövik a Dunába az embereket. Azután megjelent egy magas férfi, ahogy később az anyukája elmondta, Raoul Wallenberg, aki leállította a nyilasokat. Őket visszaterelték a nemzetközi gettóba, majd még aznap este tovább, a nagy gettóba. . . Akkor már évek óta nem látták az édesapját, és nem is látták soha többé. A munkaszolgálatok után deportálták a németországi Flossenbürgi koncentrációs táborba. Elfagyott kezével nem bírta már a rab-szolga munkát, agyonverték. Ezt egy túlélő fogolytársa mondta el a Sommer család maradék tagjainak.

Katalin öccse kiment Amerikába, az édesanyja, a nagybátyja, aki a háború alatt a Vadász utcai Üvegházban dolgozott és oly sok embernek, köztük Katalinéknak is segített azzal, hogy Schutzpass-t szerzett nekik, a nyolcvanas években meghaltak. Majd 1995-ben a férjét is elveszítette.

– Az nem lehet, hogy minden és mindenki feledésbe merüljön. Valahová tartozni kell – vallja. És ez a valahová, számára a zsidósága és ezzel együtt az elhivatottsága, hogy beszélni kell arról, ami velük történt. Összeszedte azokat a dokumentumokat, amelyek a háborúból megmaradtak, és átadta a Holocaust Emlékközpontnak. Édesanyja alig beszélt a holokausztról, és ő nem kérdezte. Azután, amikor kérdezni szeretett volna, már nem volt kitől. Amikor a gyerekeknek mesél a Páva utcában, vagy valamelyik iskolában, hiszen elmegy mindenhová, ahová hívják, mindig mondja nekik: kérdezzetek! Kérdezzetek, amíg itt vagyunk, akik még átéljük a háború rémségeit. És a gyerekek kérdeznek. A kisebbek még nyíltan, bátran, a középiskolások inkább óra után, szűkebb körben.

Minden évben, akkor is, amikor még nem volt „hivatásos elbeszélő”, elment a Wallenberg megemlékezésre. Vitt egy szál virágot, követ tett le. Egyszer megszólította Török Katalin, a Wallenberg Egyesület sajtósa, van-e valami köze Wallenberghez. „Csak az életemet köszönhetem neki” – válaszolta. Névjegyet cseréltek, és a kérdésre, hogy hajlandó lenne-e nyilvánosság előtt beszélni, igent mondott. Ezután évek teltek

SOMMER KATALIN

el, amikor egy svéd forgatócsoport olyan tanút keresett Budapesten, akit Wallenberg mentett meg. Ez volt az első alkalom, hogy Sommer Katalin a nyilvánosság előtt beszélt a családjáról, a gyerekkoráról, a halálmenetről, ahonnan a „magas férfi” kimenekítette őket.

És azóta itthon és külföldön, ahol csak lehetősége van, ahányszor hívják, megy és mondja. Ő maga soha nem felejt, milyen szerencsés, hogy megélhette, megélheti az életét. És vallja: nem lehet megfélemezni azokról, akiket elpusztítottak. Hatszázezer emberért kell gyertyát gyújtani, közöttük a gyerekekért, akiknek nem adatott meg, hogy tudósok, művészek, írók vagy egyszerűen felnőttek legyenek! Akik nem tudták megélni az életüket!

Néhány hete, egy rendhagyó történelem óra után kapott egy üzenetet a telefonjára: „Kedves Kati néni! Köszönjük az érdekes történeteket, az őszinte szavakat. Anyukám el is sírta magát!”

Hát ezért. Ezért is érdemes megjeleníteni, beszélni, válaszolni a kérdésekre. Nekünk, túlélőknek kötelességünk ez.

Rojkó Júlia

TANÍTÁSOK

Angyalok vagy Anonim Küldöttek?

A JUDAIZMUS ÉGI SZEREPLŐI

Az angyalok, mint isteni küldöttek, különleges helyet foglalnak el a zsidó hitvilágban és misztikában, szerepük a judaizmusban és a zsidó kultúrában mindig is érdekes és sokrétű témát jelentett. Az „angyal” szó héber megfelelője „malakh” (מַלְאָךְ), amely egyszerűen „küldöttet” vagy „hírnököt” jelent. Ez a szó nem feltétlenül utal isteni lényre mint azt sokan gondolják; gyakran emberi küldöttekre is használják. Az idők során azonban a „malakh” egyre in-

kább az isteni üzenet közvetítőjévé vált. Vizsgáljuk meg a judaizmus angyalokkal kapcsolatos hiedelmeit három szempontból: mit mondanak Maimonides írásai, hogyan jelennek meg a pénteki esti énekekben és milyen misztikus aspektusokat mutatnak az esti Smá imában.

Az égi küldöttek előképe már a babiloni kultúrában megjelenik, akik hasonlóak az angyalokhoz, gyakran az istenek szolgái vagy hírvivői voltak. Ezeket a lényeket különfé-

neveken és formákban ábrázolták, és szerepük hasonló volt olyan későbbi zsidó angyalokéhoz, mint például a Lamasszu és a Shedu. A legtöbb említésben oroszlán vagy bika testtel, emberi fejjel és szárnyakkal rendelkeztek, és védelmezőként funkcionáltak. Bár nem angyalok a mai zsidó-keresztény értelemben, funkciójuk és ábrázolásuk hasonlóságot mutat a zsidó angyalokkal, különösen a szárnyak és védelmező szerepük tekintetében.

AZ ANGYALOK ELSŐ EMLÍTÉSEI

Az első bibliai utalások az angyalokra már a Teremtés könyvében (Beresit) megjelennek, de a próféták írásaiban is találkozhatunk velük. A legismertebb korai említések közé tartozik:

- **Ábrahám látomása:** Ábrahám találkozása az angyalokkal, akik bejelentik neki fia, Izsák születését (1Mózes 18). Ezek az angyalok emberi alakban jelennek meg, ami az angyalok emberközeli természetét hangsúlyozza.
- **Jákob „lajtorjája”:** Jákob álma, amelyben egy „lét-rát” (מַלְאָכִים) – bizonyos értelmezések szerint lépcsőzetes építményt – lát, amely az eget és a földet köti össze, és angyalok járnak fel és le rajta (1Mózes 28:12).
- **Bileám látomása:** Bileám útját állta egy angyal, miközben számárháton utazott (4Mózes 22:31). Itt az angyal, mint I'ten akaratának végrehajtója jelenik meg, figyelemztetve Bileámot.

MAIMONIDES ÉS AZ ANGYALOK

Maimonides (1135-1204), más néven Rambam, az egyik legnagyobb zsidó filozófus és törvényhozó volt. Művében, a „Misné Tórában” és a „Tévelygők Útmutatójában” (More Nevukim), részletesen tárgyalja az angyalok természetét és szerepét. Maimonides szerint az angyalok nem fizikai lények, hanem szellemi erők, amelyek I'ten akaratát teljesítik. Ők az isteni intelligencia megnyilvánulásai, akik közvetítik I'ten üzeneteit az emberek felé. Maimonides hangsúlyozza, hogy az angyalok nem rendelkeznek szabad akarattal, és kizárólag I'ten akaratát követik. Maimonidész szerint az angyalok különböző szinteken (szférákban) léteznek és különféle rangúak. Mindegyik szint és rang más-más szerepet tölt be az isteni akarat végrehajtásában. Az angyalok hierarchiája a következő tíz kategóriára osztható:

1. **Hajot HaKodes** (Szent Élőlények)
2. **Ofanim** (Kerekek)
3. **Erelim** (Hősök)
4. **Hashmalim** („Elektromos” „Vibráló” Lények)
5. **Serafim** (Izzó Lények)
6. **Malahim** (Küldöttek)
7. **Elohim** („I'ten-szerűek”)
8. **Bnei Elohim** (I'ten Fiai)

9. Cherubim (Kerubok)

10. Ishim („Ember-szerűek”)

Az angyalok nem csak a filozófusainknál, rabbijainknál és misztikusainkál jelennek meg, hanem a napi liturgiában is komoly szerepük van. Péntek esti énekeink közül az egyik legismertebb, a „Sálom Áleihem”, amelyben az angyalok köszöntik a házat, és békét hoznak az ott lakókra. Az ének szövege szerint két angyal kíséri az embert péntek este az otthonába – egy jó angyal és egy rossz angyal. Ha az ember háza békés és rendezett, a jó angyal áldást mond, és a rossz angyal kénytelen beleegyezni. Ez az ének és a hozzá kapcsolódó hagyományok kiemelik az angyalok védelmező és közvetítő szerepét a zsidó vallási életben.

Szintén az angyalok védelmező szerepe kap hangsúlyt a lefekvés előtti Smá imában (Kriat Sma al Hamitah), amely különösen fontos szerepet tölt be a napi spirituális gyakorlatban. Ez az ima nemcsak a hit megvallását tartalmazza, hanem egy védelmező fohász is, amely az angyalok segítségét kéri az éjszakai nyugalomhoz.

Az ima egyik része így szól: „Az Ö'való angyalai legyenek velem: Mikháél a jobbomon, Gábriél a balomon, Uriél előttem, és Ráfáél mögöttem, és fölöttem I'ten jelenléte.”

Ez a szöveg négy jelentős angyal nevét említi, akik mint az isteni akarat közvetítői és végrehajtói jelennek meg és különböző irányokból védik az imádkozót.

Mikháél: Jelentése „Aki olyan, mint I'ten”. Mikhaél az egyik legismertebb angyal a judaizmusban, és gyakran tekintik az isteni erő és védelem megtestesítőjének. A hagyomány szerint ő vezeti az isteni seregeket a gonosz erők ellen.

Gábriél: Jelentése „I'ten ereje”. Gábriél az isteni ítélet és az erő angyala. Gyakran küldetése, hogy fontos üzeneteket közvetítsen, és az isteni akaratot végrehajtsa.

Uriél: Jelentése „I'ten fénye” vagy „I'ten tüze”. Uriél az isteni fény és megvilágosodás angyala, aki segít az embereknek megérteni az isteni titkokat és igazságokat.

Ráfáél: Jelentése „I'ten meggyógyít”. Ráfáél a gyógyítás és az isteni gyógyulás angyala. Ráfáél vigyáz az ember testi és lelki egészségére.

Ez a fohász az angyalok védelmező erejét hívja segítségül, hogy az imádkozó biztonságban és békében alhasson.

Az angyalok a judaizmusban és a zsidó kultúrában mélyen gyökerező és gazdag hagyományt képviselnek. Maimonides filozófiai megközelítése, a pénteki esti énekek hagyományai és az alvás előtti misztikájuk mind hozzájárulnak ahhoz a komplex és sokrétű képhez, amelyet az angyalokról alkothatunk. Az angyalok nem csak I'ten

küldöttei, hanem a zsidó vallási élet és misztika szerves részei, akik fontos szerepet játszanak az isteni és emberi világ közötti kapcsolatok fenntartásában.

Zeitler Ádám

Források:

1. Maimonides, Moses. „The Guide for the Perplexed.” Translated by M. Friedländer. Dover Publications, 1956.
2. Scholem, Gershom. „Major Trends in Jewish Mysticism.” Schocken Books, 1995.
3. Dan, Joseph. „Kabbalah: A Very Short Introduction.” Oxford University Press, 2006.
4. The Zohar: Pritzker Edition, translated by Daniel C. Matt. Stanford University Press, 2004-2017.
5. The Siddur: A New Translation and Commentary by Rabbi Jonathan Sacks. Koren Publishers Jerusalem, 2009.

TANÍTÁSOK

Sávout

Köszönöm a lehetőséget, tanításom a Tóra, Teremtés történetével foglalkozik.

Ha most olvasnám először a Tóra első fejezetét, azt mondanám – Hat csodálatos nap a Kezdetektől – majdnem Napjaikig i az Ő'való csodát tett, mert a **CSODA** belőle fakad!

Huszonöt évvel **korábban**, amikor már a mostani OR-ZSE-én informatikát tanítottam, a hely „szelleme” elindított egy úton, ami akkor a Tóra tanulmányozásával kezdődhetett „volna”. Az történt ugyanis, rögtön az első fejezet sokadszori olvasásakor, geológusi múltam nem tudta elfogadni a teremtés röpke hatnapos történetét.

Utólag **visszagondolva** és megismerve jónéhány teremtéstörténettel foglalkozó teológiai elméletet, nem kellett volna akkora csalódást éreznem, hogy hosszú időre abbahagyjam a Tórával való ismerkedést.

Természetesen a probléma ott motoszkált a fejemben és próbáltam mindenfélet kitalálni, valamilyen **időspirált**, vagy eltérő hosszúságú teremtnapokat, de az első, látványosan használható ötletet egy előadáson kaptam. Történt ugyanis, hogy a zsidó tanároknak továbbképzést szerveztek Szarvasra, ahol **Popper** Péter előadásában beszélt a „profán és szent időről”. Az „időnek” ez a megkülönböztetett használata elkápráztatott, de rövidesen rájöttem, nem ad választ kérdéseimre, csak elaltatja érdeklődésemet.

Időközben a szöveg közelebb engedett magához és láthatóvá vált teljessége, ha szabad azt mondanom **időtlen-sége**, mind tartalmában, mind használhatóságában.

Hogyan közelítsünk tehát a tóra teremtéstörténetéhez? Természetesen a zsidó hagyományokon keresztül, és annak is a legizgalmasabb módozatával, amikor elképzeljük jelenlétünket a múlt egy pillanatában.

A tóraadáskor Őseink ott táboroznak a Szináj-hegy lábánál. Az Ő'való végignéző (amhorec) népén és elhatározza, az ismeretek hatalmas tárházát adja, amely vezérfonal lehet környezetük természeti és emberi értékeinek felfedezéséhez és főleg megértéséhez. Vajon mindenki, mindent megértett ott a hegy lábánál? Képzeljük el, amint az egyiptomi rabszolgaságban megnyomorított nemzedék hirtelen végig hallgatja a TEREMTÉS történetét. Kicsit rövidre sikerült? esetleg néhány kótábla felcserélődhetett? de összességében, **egyszerűségében** csodálatosan végig vezet a Föld és az Élet kezdetétől napjainkig.

A Tóra első mondatának hosszas ízlelgetése közben, „Kezdetben teremtette I'ten az Eget és Földet” az első szó különleges jelentéstartalma fogalmazódott meg bennem! Ez a szó a „**KEZDET BEN**” (**Berésit**) jelent egy nagyon-na-gyon hosszú időtartamot, amely idő alatt elkészült az Ég és Föld!

A „KEZDET BEN” (1.1) szó hosszú időtartamát úgy tudnám érzékeltetni, ha a Föld teljes történetét - egészen napjainkig - egy **falióra** számlapján ábrázolnám, akkor az élet megjelenéséig több, mint háromnegyed óra telik el.

Ebben a háromnegyed órában indul el a Föld felső vékony kérgének megszilárdulása. Ezt a **megszilárdulást** ne úgy képzeljétek el, mint amikor a víz jéggé szilárdul, hanem hasonlóan a nagy vulkánkitörésekhez, – gondolatok csak a legközelebbi Etnára, vagy a távolabbi Izland láva szökőkútjára vagy a K-Afrikai árok nagy láva tavaira - látjuk a megolvadt, folyós, fortyogó, fényt adó, világító kőzetlavadékot, ahogy robbanásokkal kísérve lassan-lassan megszilárdul felszíne. Ezt a felszínt nevezi úgy a Tóra, „puszta és üres volt és sötétség volt a mélység színén” (1,2). <https://youtu.be/mjaqbuBDEXs>

Akkor és ott, a sötétség és fényesség együtt létezett, aminek az Ő'való nevet ad, „**Nappalnak**” a fényességet, „**Éjjelnek**” a sötétséget nevezi el.

A második mondat nemcsak azért jelentős, mert elkészülnek az Ősföldek, amik a kontinensek „magjait” jelentik (többek között a mi Szináj hegyünk is egy ilyen ősföld része, ahol az Ő'való átadja a Tórát), hanem azért is, mert **I'ten szelleme lebeg a „VÍZEK” színén**. Az a víz, ami majd maga az élet, a növények (1,11) és állatok (1,20) és majd az emberek (1,26) életének alapja lesz és ma is az. A hatodik nap végéig „I'ten Szelleme” már a szárazföldön és a vizekben is jelen van, létrehozza, segíti az élővilág kialakulását.

Emlékeztetve a Földtörténet órájára, ahol háromnegyed óra volt a Föld kialakulása, mintegy **negyed órai** időtartamot foglal magába az a három nap, amikor elsősorban az életről beszélünk, kevésbé a környezet változásáról, és ezen belül a hatodik nap, az Ember teremtése, mindössze néhány **másodperc**.

Itt kell egy kis kitérőt tennünk, hiszen csak a negyedik! napon mondta I'ten: „Legyenek világító testek az égboltozaton, hogy elválasszák a nappalt az éjjeltől” (1,14). Miért a negyedik napon? Azt írtam korábban „esetleg összekeveredtek a kódtáblák”. Azt gondolom, szándékosan kerültek az égítetek messze, a negyedik naphoz. Az Ő'való nem akarta megsérteni a zsidó népet, illetve saját magát az **egyiptomiak bálványai**val. Ennek ellenére már az első napon nevet ad (1.2) a nappaloknak és éjszakáknak.

Amint hallható, minden igyekezetem arra fókuszált, hogy olyan magyarázatokat adjak, ami megmutatja a Tóra teremtéstörténetének időt állóságát, logikáját, elfogadhatóságát azoknak is, akik a természettudományok felől közellednek.

A **hetedik nap** történetét olyan tömören és szépen írja le a Tóra, hogy legjobb idézni az első két mondatból:

„Így bevégeztetett az ég és a föld és minden seregük. És a hetedik napon I'ten bevégezte művét, melyet alkotott, és megnyugodott”

Itt megpihen az Ő'való, ahogy mondja „**bevégeztetett**”, kijelöli örök ünnepként, minden SZOMBAT napját. Vajon hogyan folytatódik, majd a nyolcadik nappal az Ő'való élete?

Ez a kérdés különösen fontos volt nekem. Bizonyítanom kellett ugyanis a teremtés folytonosságát, azt a változást, amit, nap-mint nap látunk a természetben és az emberi társadalmakban.

A nagy kérdés, vajon az Ő'való **hogyan folytatja** a történetét. Vajon milyen bizonyítékát gondoljuk annak a ténynek, hogy a természet működésében minden pillanatban jelen van-e? Szerencsére az Ő'való, bár a hatodik napon **EMBERT** teremtett, nem volt teljesen elégedett.

A nagy munka az ember második teremtésével folytatódik, mégpedig: „És megalkotta az Ő'való I'ten az em-

bert” (2,7) Egy új teremtés történik, ami bizonyítja az Ő'való változtatási szándékát, eredményességét, elkötelezettségét a fejlődés mellett, amikor **megalkotta Ádámot**.

Összefoglalva a legfontosabb gondolatokat:

- Összehasonlítva más vallások, népek teremtéstörténetével, azt gondolom, hogy a legteljesebb teremtéstörténetünk van.
- Teremtéstörténetünkben benne van az a logika, amit a Földtörténet kutatói is használtak, nevezetesen az élővilág megjelenésével húznak egy határvonalat, majd egy másikat az Ember megjelenésével.
- Az első nap első szava „KEZDET BEN” (BERÉSIT), megszámlálhatatlan időt (napot) jelent!
- „A Föld pedig pusztaság és üres volt” nem káoszt jelent, hanem a Föld lassú lehülését és külső un. „kérgének” megszilárdulását. Ezt a szilárd felszínt nevezi sötétségnek „sötétség volt a mélység színén”.
- NAPPAL és ÉJSZAKA elnevezése, ami előzetes a bolygók 4. napi bemutatásához.
- A bolygók késői (4. napi) alkotása kapcsolódhat szükségszerűen az élet megalkotásához. Lehet más etikai oka, mármint az Egyiptomiak bálványai (nap) nem szerepelhettek előbb.
- A teremtés nem befejezett napjainkig sem, ahogy azt az Ő'való is gondolta és bemutatta, Ádám megalkotásával.

Végezetül a Lublini Cádok háKohén XIX. századi rabbi szavait szeretném idézni Jonathan Sacks könyvéből: **A Tórának minden nap újabb magyarázatai vannak, mert I'ten minden nap, folyamatosan megújítja a teremtés művét”.**

HAG SAVUOT SAMEACH

Róth László
geológus, térinformatikai szakmérnök

YOUTUBE-VIDEÓ (ERTA ALE VOLCANO
LAVA FLOOD 17 JAN 2017) ELŐNÉZETE

TANÍTÁSOK

EZ IS AZ I'TEN SZAVA

AZ IDEI SÁVUOTI ELŐADÁS RÖVIDÍTETT VÁLTOZATA

Egy kedves barátom, akivel időnként együtt tanulunk a zsidóságról, azt mondta, hogy neki az egyik legnehezebb dolog felfognia a judaizmusban, hogy mialatt azt állítjuk, hogy ez az igaz vallás, nem véletlenül EMESZ, ami igazságot jelent, egyben I'ten egyik neve is vallásunkban, akkor hogyhogy a rabbik nem tudnak megegyezni semmiben.

A T12 Tanház YouTube előadásában akár Darvas Istvánt, Balázs Gábort vagy engem hallgat, mindenütt a vélemények állandó összeütközése, vagy összeütköztetése jelen van, és még csak nem is mindig van a végén valami egyértelmű megoldás.

Én azt mondtam neki, hogy ebben különbözünk, mert szerintem az egyszerű megoldások sokszor a leegyszerűsítések révén a valóság ferdítésével jönnek létre, tehát éppen ez az, amitől a zsidóság nagyon is határozottan távol tartja magát. Az állandó ellentétek révén egy picit közelebb jutni a valóság megismeréséhez számomra a leginkább frissítő és szórakoztató foglalatosság.

És ez után a beszélgetés után került a kezembe Ari Kahn rabbinak az Aggadáról szóló könyve, amit már többször olvastam és egyes talmudi történeteknek a T12 Tanházban elmondott és YouTube-on meghallgatható előadásainak forrása éppen ez a könyv, tehát ennek a Betűk koronái című könyvnek az első esszéje jött velem szembe, ami egy híres vitáról szól.

1. (TB ERUVIN 13B)

R. Abba Smuél nevében mondta: Három éven át tartott a vita Bét Sámáj és Bét Hillél között, mialatt az első azt mondta, hogy a „halacha a mi véleményünk szerint van” és a másik versengett vele „a halacha a mi véleményünk szerint van”. Ekkor egy bát kol (égi hang) megszólalt: „Ez is és az is az élő I'ten szavai, de a halacha bét Hillél szerint van.”

Egy szokásos szép nap a bét midrásban a 3 éve tartó vitának hirtelen vége lett. Égi hang jelentette ki, hogy nem szabad tovább vitatkozni, és döntést hoz. Kívülálló olvasóként bennünk felmerülhet a kérdés: „mi volt pont ezen a napon valami különös? Miért pont most avatkozott be az égi hang?”

A bét midrásokban a vita mindennapos esemény, mai napig egy igazi bét midrásban állandóan zaj van, mert a tanulópárok a tanulmányaikról állandóan vitatkoznak és így próbálnak minél mélyebb tudásra szert tenni. A hangulat nem is lehetne jobban eltérő, mint pld. a könyvtárakban, ahol óriási csendben tanulnak a diákok.

Azon kívül a Talmud oldalain a viták hosszú sorain keresztül olvasható az egész szóbeli tanunk tradíciója. Hillél és Sámáj vitáján túl érdemes megemlíteni Rabbi Jehosúa vs. Rabbi Eliézer, Rabbi Akiva vs. Rabbi Jismáél, Rav vs. Smuél, Rabbi Johánán vs. Rés Lákis, Abaje vs. Rava vitáit. Ezekben a vitákban keresztül ismerjük meg a talmudi megközelítés körvonalait. Akkor miért szól közben itt és csak itt az égi hang?

Ha a fenti szöveget közelebbről megvizsgáljuk, akkor további kérdések is felmerülhetnek. „Ez is és az is az élő I'ten szavai”. Mit jelent ez a mondat pontosan és hogy lehet két egymásnak tökéletesen ellentmondó véleményből mindkettő az élő I'ten szava, tehát igaz?

Sevillában a 13-14. században élt mester, akit Ritvának szoktak nevezni, de R. Jom Tov ben Avraham Ashvili volt a teljes neve, ő is ezt kérdezte a francia toszafista rabbiktól, akik azt válaszolták, hogy „amikor Mózes felment az égbe, 49 féle szemlélet lett neki bemutatva minden egyes dologra, hogy miért tilos és 49 arra, hogy miért engedélyezett. Ő megkérdezte a Szentet, áldott legyen a Neve erről, és erre ezt válaszolta: „Minden generáció bölcseinek a kezében lesz ez, és az ő döntésük kötelező”.

Ez egy „maximalista” magyarázat, ami szerint Mózes minden létező válaszlehetőséget készen megkapott Sinai hegyén, amiből majd minden korban a bölcsök eldöntik, hogy éppen mi a halacha.

Egy másik nézetet képvisel a következő midrás:

(SMOT RÁBBÁ 41:6)

Megtanulhatta Mózes az egész Tórát, amiről írva van, hogy „Terjedelme hosszabb a földnél és szélesebb a tengernél.” (Job 11:9)? Mindezt megtanulhatta 40 nap alatt? Inkább I'ten Mózesnek az elveket tanította meg...

E szerint a minimalistának is nevezhető megközelítés szerint csak alapelveket tanult és nem minden részletet. A jeruzsálemi Talmud (TJ Szánhedrin 4:2,21a) is ezt az álláspontot közvetíti ott R. Jánáj szerint a 49 aspektus mindkét irányban valóban isteni eredetű, de úgy, hogy Mózes az alapelveket tanulta és később a különböző korok rabbijai rájöhetnek a különböző értelmezésekre.

Namármost, ha a bát kol azt akarta mondani, hogy mindkét véleményt valóban I'ten Mózesnek elmondta, akkor mit jelent az „élő” szó beiktatása a mondatba? Az fölöslegesnek tűnik, hiszen az Ő'való és egyetlen I'tenről nem kell külön megállapítani, hogy még él :).

Ijjár 1-én nemrégiben volt a Jahrzeitja Rabbi Aharon Lichtensteinnak, aki az amerikai modern orthodoxia egyik kiemelkedő rabbija volt. Szerinte ezt a mondatot, ami héberül úgy hangzik, hogy „élü veélü divréj Elokim chájim” nem úgy kellene fordítani, hogy „ez és az az élő l'ten szava”, hanem úgy, hogy „Ez és az az l'ten élő szava” ez a minimalista megközelítéshez kapcsolódik, mert ebből az következik, hogy az l'ten által megtanított alapelvekből a Mesora-n – a hagyomány egymás utáni generációkon keresztüli átadásán – keresztül egy dinamikus élő folyamat dönti el a praktikus halachát. Ezáltal tud folyamatos élő és aktuális lenni.

Ákarmelyik megközelítést vesszük (tehát akár a két vélemény konkrétan, vagy a két véleményhez vezető alapelvek az isteni eredetűek, amiknek az alkalmazása révén jutottak az iskolák más végeredményre) bizonyos szempontból l'ten élő szavaival találkozunk. Mindkettő isteni, de mégiscsak 1 a helyes. Mózes 17 fejezete összefoglalja, hogy a bíróságok hogyan hozzák meg különböző szinteken a döntéseiket, de a részletesebb talmudi forrást olvasva (TB Szánhedrin 88b) még jobban látszik, hogy a helyi és regionális bíróságok halachikus kérdésben akkor hoztak döntést, ha volt rá konkrét hagyományuk, hogy ez a helyes, de logikai alapon levezetni csupán a Faragott kövek csarnokában üléselő nagy Szánhedrin dönthetett, tehát ha a kisebb bíróságok nem tudták a hagyományt és a Szánhedrin bírái sem, akkor jött a szavazás a logikai érvek alapján.

De ha volt egy ilyen pontosan kiépített rendszer, akkor a Szánhedrin miért nem döntött Bét Sámáj és Bét Hillél vitái esetében? Miért kellett a bát kol?

Az eredeti történetünk párhuzamosan a Jeruzsálemi Talmudban is megjelenik, de ott egy ártatlan kis kérdéssel van kiegészítve, ami pont erre irányul.

(TJ JEVÁMOT 1:16)

Tanították: Egy hang jött az égből és kijelentette „Ezek és azok is az élő l'ten szavai, de a törvény Hillel iskolája szerint van örökre” Hol jött elő ez a hang? Rav Bibi R. Johánán nevében tanította: „A hang Javnéban jött elő”

Hol jött a hang, nem mindegy? Csakhogy ez nem arra irányul, hogy a piactéren vagy a bét midrásban, hanem bölcseink azt akarják kideríteni, hogy vajon miért szól bele az égi hang a rabbik vitájába? És erre a válasz, hogy Javnéban nemcsak helyre vonatkozik, hanem így már tudjuk azt is, hogy mikor történhetett mindez. Amikor Jeruzsálem lerombolása után a Szánhedrin átköltözött Javnéba, ott már nem lehetett szavazással eldönteni a halachát azokban a kérdésekben, ahol nem volt egyértelmű tradíció, hiszen a korábbi forrásban olvashattuk, hogy ez a fajta döntés csak a templomnak a „Faragott kövek csarnokában”

üléselő „Nagy Szánhedrinnek” adatott meg, hanem nyitva tartották a kérdést.

Ekkor még a külső ellenségnek is nagyobb veszéllyel kellett szembenéznie a társadalomnak, annak a szélén álltak, hogy az egész nemzeti összetartozásuk felbomlik a belső viták tükrében. És ekkor szólal meg az égi hang és azt mondja, hogy mindkét vélemény fontos, mert egy fontos folyamatot képvisel, mindkettő az élő szavai az l'tennek. A Jávnebeli realitás, mely utat mutatott a következő évszázadok gálut- (tehát száműzetés-) beli világának, ahogy a zsidók később a világ négy égtája felé vándoroltak. Most, hogy nem volt többé az a Legfelsőbb Bíróság, amely eldöntheti, hogy mi a halacha, némi vigaszt nyújthat nekünk az, hogy ezek az eltérő vélemények ugyanazon forrásokra épülnek, ugyanolyan elvek és gondolatok alapján vannak végig gondolva, és még, amikor a tudósok más eredményre is jutnak mindegyik ugyanannak a rendszernek a része.

Amikor a bát kol úgy nyilatkozott két ellentétes véleményről, hogy azok ugyanannak a halachikus rendszernek a részei, azáltal lehetővé vált az is, hogy különféle helyen és időben egymástól eltérő döntéseket hozzanak a kor rabbijai, ha betartják a folyamat integritását ezáltal a törvény egy élő rendszerré és nem megkövesedetté és túlhaladottá válik.

Nem bírom ki, hogy amikor vitákról tanulunk, ne tegyek hozzá még valamit a mi jelenlegi korunk egyik nagy kihívásáról, amit vitakultúrának vagy éppen annak a hiányának nevezünk. A facebook és egyéb social media felületeknek, valamint a politikai kultúra színvonalának egyre lehetetlenebb zuhanásának hála, az emberek már a való életben akár szemtől szemben is a vitatkozás, mint a világ megismerésének egyik kiváló módszere helyett egymás megsemmisítésére töreksenek. Nézzük meg, mit mond erre a mi hagyományunk

(MISNA, ÁVOT 5:17)

Ugyanígy minden vita eredménnyel zárul, amelyet önzetlenül, l'ten nevében folytatnak. A meddő vita, amely nem l'ten nevében zajlik, nem ér el hatást. Az elsőre példa Sámáj és Hilél disputája, míg az utóbbit Korách és gyűlekezete példázza.

Adja az Ő'való, hogy mindannyian megtanuljuk a „leSém Sámájim” – l'ten nevében – való vitázás kultúráját és a két bölcse rabbi, Hilél és Sámáj kulturált és tiszteletudó példája vezessen bennünket utunkon, ne pedig a követőik veszekedése, hász vásáalom Korách lázadása.

Szerb Gábor

IZRAEL

Bét Seárim, a nekropolisz

BÉT SEÁRIM, A NEKROPOLISZ

A Hászoneusok időszakától a Misna és a Talmud koráig, a III. és IV. századig, már jól ismert zsidó város Bét Seárim, amelyet a tragikumokkal átitatott történelem az érdeklődés középpontjába helyezett. Abban az időben a korszak egyik szellemi centrumának számított. Bét Seárim, ma Haifától 20 km-re található. *Emek Israel* része, közel Kiryat Ribonhoz. A *Bét Seárim* elnevezés talmudi gyökerekre vezethető vissza, sőt. Egyes tudósok egy Jeruzsálemből elmenekülő, hasonló nevű család hatásáról szólnak, akiknek neve beépült volna a település ősi és mai elnevezésébe. Amikor *Júdeából a Gálilba* telepedett át a zsidóság vallási elitje, mivel elpusztult Jeruzsálem, a város a *Szánhedrinnek* is otthont adott. Annak a grémiumnak, mely abban a korban is, az ókori zsidóság legfelsőbb irányító testülete volt. Itt találta meg helyét Rabbi Juda Há-Naszi, a *tanaita* kor ötödik nemzedékének vezető személyisége. Itt tanította Tórára hallgatóit, a következő generáció mestereit. Ezen a helyen kezdett a *Szóbeli Tan*, a „*Tóra se beálpe*” egyik legértékesebb egységének a *Misnának* kodifikálásához.

Bét Seárim már a korai időktől fogva temetkezési központtá vált. Sőt, amikor elpusztult a II. Szentély és Jeruzsálem „tiltott” város lett, a tanítás illetve a temetkezés központjának számított. A történelem viharainak következtében 352-ben szinte megpecsételődött a sorsa, habár a bizánci időben a város némi fejlődésnek indult.

Újjá csak a 19. században születhetett. Tizenöt év-

századdal később, a mai Bét Seárim, néhány kilométerre található az egykori spirituális központtól. Az ásatásokat 1871-ben kezdték el, azonban a valódi feltárás 1936-ban történt. Majd 1953-1957 között folytatódott, de a mai napig nem fejeződött be a kutatások sorozata. Az archeológusok szeme előtt egy kultikus barlangrendszer rajzolódott ki, melyben újabb és újabb meglepetések érték őket. Nyomaiban, sokszínűségében kirajzolódik az ókori történelem. Szarkofágok sokasága került elő és különböző feliratok ékesítik az egymást követő korszakokat. A feliratok jelentős része héberül, görögül és arameusul fogalmazza meg a tények és információk sokaságát. Falfestmény töredékeket is felfedezhetünk Bét Seárimban. E *kísérletnek* tekinthető próbálkozásokat a primitív illusztráció kategóriába sorolják. Az egyes attribútumok között szentírási motívumok és zsidó vallási szimbólumok egyaránt megtalálhatók. Ismerős formák rajzolódnak ki. A kék-piros-sárga színek különböző árnyalatai, és az eltérő plasztikus reliefek nyugtözik le az odalátogatót.

Bét Seárim városát *nekropoliszként*, *temetővárosként* tartották nyilván. A sírokat a mai napig magába rejti a föld. Az itt talált ábrázolások sokaságából hadd emeljem ki a vallásos kegytárgyakat, mint pl. a hétágú ménórát, az *áron hákodeszt*, a *sófár* vagy az *etrog* jelképét.

Egyes helyeken olyan jelentős, mindennapi motívumok, mint hajók, állatok, sőt ember ábrázolások nyomai

OROSZLÁN MOTÍVUM A SZARKOFÁGON

MENÓRA

felfedezhetők. Geometriai formák, virágok és gyümölcsök alakjai kerültek elő. A helyi szarkofágkert legnagyobb belső tere Bét Seárim temetőrendszerének közepében van. Itt több mint 130 szarkofág őrzi az egykori hittestvérek földi maradványát. A szarkofágok túlnyomó többsége motívum nélküli. Bét Seárimban olyan zsidókat is eltemettek, akik Tibériásból, vagy más, távolabbi településekből, avagy föníciai tengerparti városokból, adott esetben Szíriából származtak. Erről így ír az írásos forrás, Ber. Rábbá 97.5 ben:

"מעשה ברבי ורבי אלזר, שהיו מהלכין בפל"י שמחץ לטבריה. ראו ארון של מת שבא מחץ להיקבר בארץ ישראל. אני קורא עליו ונחלתי שמתם לתועבה. בחי"כ לא עליהם ותבואו ותטמאו את ארצי." (בראשית רבה נ"ה, ה')

Még a korabeli Mezopotámiából, és még távolabbi tájakról is jöttek ide temetkezni az emberek. Több mint 300 felirat tanúskodik az egykori kultikus centrumról. Feltűntették az elhunyt származási helyét, egykori foglalkozását, tisztségét. Példaképpen megemlítem, hogy két, klasszikus görögséggel megfogalmazott epigramma is előkerült a múlt homályából. Az egyiknek mauzóleumszerű építészeti konstrukció adott helyet. Itt nyert említést a Josephus Flavius műveiből is ismeretes Bét Seárim görög neve: *Bisar*. S íme, a több százéves sírfelirat magyar fordítása:

„Itt pihen Leontus San Sapo Justus, aki tehetséggel és bölcsességgel lett megáldva. Szülei és testvérei siratják.”

Nem messze az egykori katakomba rendszertől egy ókori zsinagógának a körvonalai látszódnak, melyet – a korabeli építészeti egységekhez hasonlóan – bazilikális típusú zsinagógának tartanak. Az épület egyszerre volt közösségi ház illetve lakhely és természetesen az imádság otthona. 1959-ben a térséget nemzeti parkká nyilvánították. Az ott talált építészeti emlékek alapján megállapítható, hogy az egykori belső tér mintegy 40 m hosszú lehetett és benne a faragott kőoszlopok, oszlop-

AZ ÓKORI ZSINAGÓGA PORTÁLJA

fejek nyomai a mai napig értékes leletek.

Feltételezhető, hogy az oszlopok szabdalta zsinagógái belső tér, az egymás mellett lévő „hajók” több száz embernek is helyet adhattak. Jeles, s tekintélyes gondolkodók szerint ez volt a korabeli *Bét Din* ítélkezési helye is. A zsinagóga a II. század körül épülhetett, és mintegy kétszáz évig teljesítette hivatását.

Valószínűleg, a IV. században pusztították el. Maga a szakrális tér keletelve volt, azaz Jeruzsálem felé nézett, mintahogyan az összes Galileában lévő zsinagóga. Talán itt is imádkozott hosszú éveken keresztül. Rabbi Jehuda Há-Nászi, aki utolsó 17 évét nem Bet Seárimban, hanem *Ciporiban* töltötte. Ott kodifikálta a *Misnát*. Kívánsága volt, hogy Bét Seárimba temessék el. Sírja ma egyértelműen nem azonosítható.

A környező településekről mintegy 1200-1500 érme is előkerült, melyek i.sz. 350 körül készülhettek. Újabb leletek, amelyek más szemszögből mutatják be Bét Seárim múltját. Apró sugarak ezek is, amelyek fényt vetnek a Sírok és Szarkofágok Városára. A nyári hőségben, ha megtekinted a nagy ősök sírját, a hűvös falak között megérint az ókori történelem.

Schöner Alfréd

LAPZÁRTA UTÁNI ESEMÉNYEK:

2024. szeptember 1-3. között a közösség zarándok utat tett az ún. „A Zsidó Örökség útján” Makó, Temesvár, Arad, Nagykálló, Nyíregyháza, Tokaj, Bodrogkeresztúr útvonalon. Felkerestük több „csodarabbi” nyughelyét, megismerkedtünk két határon túli zsidó közösség életével, felkerestük a 13 aradi vértanú emlékhelyét. A zarándok útról lapunk következő számában írunk részletesen.

2024. szeptember 7-én ünnepeltük Darvas Lili bát micváját.

Még a nagyünnepek előtt felavatjuk Davidovics László zcl. rabbihelyettes emléktábláját.

Kedves Hittestvérek,

A 100 éves Hegedűs Gyula utcai Zsinagógáért Alapítvány Kuratóriuma 2022. év végén megalapította a Hegedűs-Csáky Zsinagógáért Díjat.

A díjjal olyan emberek tevékenységét kívánjuk elismerni, akik munkásságukkal, vallási, kulturális, oktatási, gazdasági tevékenységükkel kiemelkedően járultak hozzá a Zsinagóga működéséhez.

A Díj évente legfeljebb két személy részére ítéltető oda, emléklakett és emléklap formájában.

A Díjat a Hegedűs Körzet tagjainak javaslata alapján az arra illetékes, a Díj Szabályzatában rögzített testület 2023-ban első ízben ítélte oda, dr. Tóth Józsefnek és Gidroné Mákszem Annának, illetve (kivételesen egy harmadik személynek) posztumusz Davidovics Lászlónak.

E levéllel felhívással fordulunk a Templomkörzet tagjaihoz a 2024. évi javaslatok megtétele céljából.

E felhívást közzétesszük a Körzet és az Alapítvány honlapján, valamint e-mailben megküldjük híveinknek.

Várjuk további javaslataikat, illetve a fentiekre támogató szavazataikat, amelyeknek legkésőbb ez év szeptember 30-ig meg kell érkeznie a csakyalapitvany@gmail.com címre. Akinek az elektronikus úton történő előterjesztésre nincs módja, postai úton is megküldheti azt A 100 éves Hegedűs Gyula utcai Zsinagógáért Alapítvány 1136 Budapest, Hegedűs Gyula utca 3. címre.

A Díj átadására az 5785. zsinagógai év hanukai ünnepe keretében kerül sor.

*a Hegedűs Gyula utcai Templomkörzet és
A 100 éves Hegedűs Gyula utcai Zsinagógáért Alapítvány Kuratóriuma*

